

KIRGIZİSTAN ÜLKE RAPORU

TÜRKİYE TOHUMCULAR BİRLİĞİ

ARALIK 2020

1. GENEL BİLGİLER.....	3
1.1.Künye.....	3
1.2.Coğrafi Konumu ve İklimi.....	3
1.3.Doğal Kaynaklar ve Çevre.....	4
1.4. Siyasi ve İdari Yapı.....	4
1.5.Nüfus ve İşgücü Yapısı.....	5
2.GENEL EKONOMİK DURUM.....	5
2.1.Temel Ekonomik Göstergeler.....	6
2.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	7
2.2.1.Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü.....	7
2.2.2.Ülkedeki Serbest Bölgeler.....	7
2.2.3.Ülkede İş Kurma Mevzuatı.....	8
3. SEKTÖRLER.....	9
3.1.Tarım.....	9
3.1.1. Tohumculuk.....	11
3.1.2.Hayvancılık.....	13
3.1.3.Balıkçılık.....	13
3.2. Sanayi.....	14
3.3.Madencilik ve Metalürji.....	14
3.4. İnşaat	15
3.5. Bankacılık.....	15
3.6.Petrol ve Doğalgaz	16
3.7.Enerji	16
3.8.Ulaşım ve Telekomünikasyon.....	16
3.9.Turizm.....	16
4.TİCARET.....	17
4.1.Genel Durum.....	17
4.2.Türkiye ile Ticaret.....	20
4.2.1.Genel Durum.....	20
4.2.2. İki Ülke Arasında Anlaşma ve Protokolle.....	21
4.2.3.Türkiye-Kırgızistan Yatırım İlişkileri.....	21
4.2.4. İki Ülke Arasındaki Ticarete Yaşanan Sorunlar.....	22
4.3. Dış Ticaret Politikası Ve Uygulamaları.....	23
4.3.1.Dış Ticaret Mevzuatı.....	23
4.3.2. Gümrük Vergileri.....	23
4.3.3.İç Vergiler ve Oranlar.....	24
4.3.4. Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar.....	25
4.3.5. Teknik Engeller.....	26
5.PAZAR DURUMU	27
5.1. Ülkenin Güçlü ve Zayıf Yanları ile Fırsatlar ve Tehditler	27
5.2.Dağıtım Kanalları.....	27
5.3. Tüketici Tercihleri.....	28
5.4.Ambalaj, Paketleme Ve Etiketleme.....	29
5.5.Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları.....	30
5.6.İş Adamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar.....	30
5.7. Covid-19 İle İlgili Gelişmeler.....	32

1.GENEL BİLGİLER

1.1.Künye

Resmi Adı	Kırgız Cumhuriyeti
Yönetim Şekli	Parlamenter Cumhuriyet
Nüfus	6,3 milyon
Dil	Kırgızca (resmi dil), Özbekçe, Rusça
Din	Oş, Karakol, Celal-Abad
Etnik Yapı	Kırgız %73, Özbek %15, Rus %6, Diğer %6
Başkent	Bişkek
Başlıca Şehirleri	Oş, Karakol, Celal-Abad
Sınır Komşuları:	Kuzeyde Kazakistan, batıda Özbekistan, güneybatıda Tacikistan ve güneydoğuda Çin'dir.
Yüzölçümü	199.151 km ²
GSYİH (\$)	8,1 milyar (2019)
KBGSYİH (\$)	1.270 (2019)
Büyüme Oranı (%)	%3,5 (2019)
Para Birimi	Kırgızistan Somu (1 KGS = 0,092 TL)
Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	ADB, CICA, CIS, CSTO, EAEC, EAEU, EAPC, EBRD, ECO, EITI (compliant country), FAO, GCTU, IAEA, IBRD, ICAO, ICC (NGOs), ICRM, IDA, IDB, IFAD, IFC, IFRCS, ILO, IMF, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO (correspondent), ITSO, ITU, MIGA, NAM (observer), OIC, OPCW, OSCE, PCA, PFP, SCO, UN, UNAMID, UNCTAD, UNESCO, UNIDO, UNISFA, UNMIL, UNMISS, UNWTO, UPU, WCO, WFTU (NGOs), WHO, WIPO, WMO, WTO

1.2.Coğrafi Konum ve İklim

Orta Asya'nın kuzeydoğusunda yer alan, Kırgızistan'ın yüzölçümü, 199.151 km²'dir. %4,4'ü su olan Kırgızistan'ın yüzölçümünün, %5,3'ünü ormanlık alanlar, %54,1'ini tarımsal alanlar, %36,2'sini ise diğer arazi oluşturmaktadır. Kuzeyinde Kazakistan, güneydoğu ve doğusunda Çin Halk Cumhuriyeti, batısında Özbekistan, güneybatısında Tacikistan ile komşu olan Kırgızistan'ın sınırlarının toplam uzunluğu 3.878 km'dir. Kırgızistan geniş çukur alanlara, derin vadilere ve yüksek dağ sıralarına sahiptir. Ortalama rakım 2.750 m'dir. En yüksek nokta (Pobeda Tepesi), deniz seviyesinden 7.439 m, en alçak nokta ise, deniz seviyesinden 132 m yükseklikteki Kara Darya'dır. Toplam alanın %94'ünden fazlasının deniz seviyesinden yüksekliği 1.000 m'yi aşar ve toplam yüzölçümünün yaklaşık %40'ı 3.000 m'den yüksektir. Doğu batı istikametinde 2.000 km uzunluğunda ve 400 km genişliğinde bir kara kitlesi olan Tanrı Dağları'nın yaklaşık üçte ikisi Kırgızistan toprakları içinde yer almaktadır. Tanrı Dağları'nın orta kesimlerinde yer alan Terskey Ala Dağı, Kırgız Sırtları, Batal Kokşaal Dağı ve Akşırak Kuyluğu ile Güney İngilçek ve Kayında buzulları özellikle dağcılık açısından oldukça önemlidir. Güney İngilçek Buzulu Çin ve Kazakistan

sınırı arasında yer almakta olup, 62 km uzunluğu, 3.5 km genişliği ve 200 m kalınlığıyla dünyanın en büyük buzullarından biridir. Bölgede 7.000 m'yi aşan iki zirve (Tengri ve Pobeda), 6.000 m'yi aşan 23 zirve ve 5.000 m'yi aşan 80 zirve bulunmaktadır. Zaalaya, Türkistan ve Alay Dağları'nda bulunan zirveler özellikle dağcılık açısından önemlidir.

Ülkede genel olarak büyüklü küçüklü yaklaşık 40.000 dere ve ırmak bulunmaktadır. Kırgızistan'ın en önemli nehirleri; Narın (535 km), Çuy (221 km) ve Çatkal (205 km)'dir. Kırgız Cumhuriyeti'nde 1.923 adet göl bulunmakta ve kapladıkları alan 6.836 km²'ye ulaşmaktadır. Issık Göl (6.236 km²), Son Göl (275 km²) ve Çatır Göl (175 km²) Kırgızistan'ın en büyük gölleridir. Bunlardan en önemlisi, aynı zamanda dünyanın en büyük ikinci krater gölü olan Issık Göl'dür (668 m derinlik). Issık Göl'ün biraz tuzlu olan suyu en soğuk havalarda bile donmaz. Issık Göl sahip bulunduğu büyük su hacmiyle çevresinin iklimini de büyük ölçüde etkiler. Çevresi karla kaplı olduğu halde, kışın bölgede ılıman bir iklim hüküm sürer. Yaz aylarında ise, Kırgızistan'ın diğer bölgelerinden daha serin ve daha az nemli olmasıyla, kaliteli kumsalı ve zengin bitki örtüsü ile turistik bir cazibe noktasıdır.

Kırgızistan'ın genel bitki örtüsünü orman, makilikler, bozkır, step, çayır ve su bitkileri oluşturur. Bitki örtüsünde görülen başlıca türler ise çam, ceviz, fıstık, huş ağacı, akağaç ve kavaktır. Güneybatı Tien Şan'da bulunan ceviz ormanı özel bir öneme sahiptir.

Kırgızistan karasal iklime sahiptir. Bu yüzden kışların hayli soğuk geçtiği ülkede yaz mevsiminde sıcaklıklar yüksektir. En soğuk geçen ayın Ocak olduğu Kırgızistan'da bu dönemde hava sıcaklığı ortalama -6'ya kadar düşmektedir.

1.3.Doğal Kaynaklar ve Çevre

Bağımsızlık öncesi dönemde altın, kömür, uranyum ve antimon Kırgız Cumhuriyeti'nin madencilik sektörüne damgasını vurmuştur. Kırgızistan'da çok sayıda altın maden yatağı bulunmaktadır. Halihazırda, işletilen en büyük altın maden yatakları: Kumtor (104 tondan fazla altın rezervi bulunmaktadır), Ceruy ve Taldı-Bulak-Levoberejniy, Makmal, Bozumçak, İştamberdı, Unkur-Taş , Tereksey vs. 1996 yılında Tien Şan dağlarında Kumtor altın madeninin faaliyete geçmesiyle altın üretimi toplam sanayi üretiminin %40'ına ulaşmıştır. Altın madenciliği dışında madencilik sektörü gelişmemiştir. Özellikle kömür madenciliğinde yatırım yetersizliği gözlemlenmekte ve bu alandaki faaliyetler esas olarak devlet eliyle yürütülmektedir. Uranyum madenciliği Minkuş, Aktuz, Kajısay ve Maylısu bölgelerinde verim düşüklüğü nedeniyle durmuş bulunmaktadır. Diğer bölge ülkeleriyle karşılaştırıldığında, Kırgız Cumhuriyeti'nde petrol ve doğalgazın ekonomiye katkısı göz ardı edilebilir bir seviyede bulunmaktadır. 2018 yılında ülkenin doğal kaynaklarında bir önceki yıla göre %8,1'lik artış gerçekleşmiş olup bu artış ham petrol (200 bin ton), doğal gaz (27,3 milyon m³), kömür ve linyit (2,4 milyon ton) kaynaklarından sağlanmıştır.

1.4.Siyasi ve İdari Yapı

Cogorku Keneş (Kırgız Cumhuriyeti Büyük Meclisi)

Kırgız Cumhuriyeti Büyük Meclisi-Kırgız Cumhuriyeti Parlamentosu, kendi yetkileri çerçevesinde yasama ve denetim fonksiyonlarını yerine getirmekte olup, toplam 90 milletvekilinden oluşmaktadır. Büyük Meclis daimi faaliyet gösteren, parti sistemine dayalı olarak seçilen milletvekillerinden oluşmaktadır. Anayasaya göre yasalar Büyük Meclise sunulmaktadır. Büyük

Meclis, yasa üzerinde değişiklikler yaptıktan sonra bir ay içinde Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın onayına sunmaktadır.

Yürütme

Kırgız Cumhuriyetinde yürütme Hükümet tarafından yerine getirilir. Kırgız Cumhuriyeti Anayasası ile Hükümete, Cumhurbaşkanı ve Parlamento'ya tanınan yasama ve denetim yetkisi dışındaki tüm devlet yönetimi konularında karar verme yetkisi tanınmış bulunmaktadır. Yürütme organları Bakanlıklar, Devlet Hizmet Başkanlıkları ve Devlet Ajans Müdürlükleri olarak örgütlenmiştir. Başbakan, Büyük Meclisin onayı ile Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Bakanlar Kurulu; Başbakan, Başbakan Yardımcısı ve 14 Bakandan oluşmaktadır. Anayasaya göre Cumhurbaşkanı devlet organlarının koordinatörü durumundadır. Ancak Anayasa'da, yürütme ile ilgili olarak kararname çıkartma, iptal etme ve değişiklikler yapma yetkisi bulunması nedeniyle Cumhurbaşkanı yürütmenin nihai karar makamı niteliğini korumaktadır. Devletin egemenliği ve dokunulmazlığına yönelik tedbirleri alır, savunma, devlet organlarının işleyişini ve koordinasyonunu sağlar, Devletin iç ve dış siyasetini belirler, hükümet yapısını ve hükümet üyelerini tespit eder, Parlamento teklifi ile Başbakan'ı onaylar, Başbakan veya hükümetin istifası ile ilgili kararları alır, idari kuruluşların yöneticilerini atar.

1.5.Nüfus ve İşgücü Yapısı

Ülke başkent ve 7 İdari Bölge'ye (ile) ayrılmıştır. Başkent Bişkek'e özel bir statü verilmiştir. 2020 yılı itibariyle ülke nüfusunun yaklaşık 6,3 milyon olduğu tahmin edilmektedir. (Nüfusun 1.3milyonu Başken Bişkek'de yaşamaktadır).

15-24 yaş arası işsizlik oranı:% 14.2

Erkek: 10.1%

Kadın: 22.3% (2018)

2.GENEL EKONOMİK DURUM

Kırgızistan, ekonomisi madencilik, tarım ve yurtdışında çalışan vatandaşların gelirlerine dayanan, kara ile çevrili, dağlık, düşük orta gelirli bir ülkedir Ana tarım ürünleri: pamuk, yün ve et olup, bunlardan sadece pamuk belli bir miktarda ihraç edilmektedir. İhraç ettiği diğer ürünler arasında; altın, civa, uranyum, doğal gaz ve bazı yıllarda elektrik bulunmaktadır. Kırgızistan, elektrik ihracatını artırmak amacıyla ülkedeki hidroelektrik barajların sayısını artırmak için yabancı yatırımları ülkeye çekmek için çalışmaktadır. Rusya ve Kazakistan'da çalışan Kırgız vatandaşların gelirleri ülkenin GSYİH'sinin %25'inden fazlasını oluşturmaktadır. Bağımsızlığın ardından Kırgızistan, yasal altyapının iyileştirilmesi ve arazi reformunun başlatılması gibi piyasa reformlarını hızla uygulamaya koymuştur. 1998 yılında Kırgızistan, Dünya Ticaret Örgütü'ne kabul edilen ilk Bağımsız Devletler Topluluğu ülkesi oldu. Hükümet, kamu kuruluşlarının çoğunu özelleştirdi. Bu reformlara rağmen, ülke 1990'ların başında üretimde ciddi bir düşüş yaşadı ve küresel mali kriz ve azalan petrol fiyatları Orta Asya'daki ekonomileri küçülttüğü için son yıllarda yine yavaş büyüme hızı ile karşı karşıya kalmıştır. Kırgız hükümeti, yıllık bütçe açığının GSYİH'nın yaklaşık %3 ila 5'ini finanse etmek için yabancı finansman desteğine bağımlılığı devam etmektedir.

2.1. Temel Ekonomik Göstergeler

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	*2020	*2021
GSYİH (Cari Fiyatlar -SAGP-milyar \$)	19,61	20,58	21,7	23,15	24,54	26,08	25,19	27,73
GSYİH büyüme (Sabit Fiyatlar -%)	4,02	3,88	4,34	4,74	3,46	4,47	-4,04	7,99
Kişi Başına Düşen GSYİH'daki Değişim Oranı (Cari Fiyatlar-SAGP- %)	1,98	1,79	2,18	2,68	1,53	2,31	-5,93	5,75
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort, %)	7,53	6,5	0,39	3,18	1,54	1,14	10,61	7,17
İşsizliğin Toplam İşgücüne Oranı (%)	8,05	7,55	7,21	6,89	6,61	6,61	6,61	6,61
Devletin Genel Net Borçlanmasının GSYİH'ya Oranı (%)	-3,07	-2,52	-5,79	-3,73	-0,59	-0,14	-9,63	-6,43
Cari Ödemeler Dengesinin GSYİH'ya Oranı (%)	-17	-15,85	-11,63	-6,2	-12,05	-9,12	-16,57	-11,01

Kaynak: IMF (*:IMF tahmin)

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ülke bu kaynaklarından mahrum kalmış, özel tüketimde düşüş görülmüş ve kamu harcamaları artmıştır. Bunun sonucunda 1991–1995 döneminde GSYİH 1990'daki seviyesinin yarısına inmiştir. Tüm ekonomik göstergeler kötüye gitmiş, hiperenflasyon, artan işsizlik ve reel gelirden düşüş yoksulluğun artmasına yol açmıştır.

1993 yılında ulusal para tedavüle girmiş, fiyatlar serbest bırakılmış, ticaret mevzuatı ile tarım sektöründe reform yapılmış, varlıklar özelleştirilmiş ve serbest bir ticaret rejimi kabul edilmiştir. Bu sayede ekonomi 1996 yılından itibaren normalleşmeye başlamıştır. 1998 yılında yaşanan Rusya Krizi ertesinde Kırgız ekonomisi istikrara kavuşarak yılda yaklaşık %5 oranında büyümüştür. Tarım ve madencilik sektörleri eskiden beri güçlü olarak tanımlanan sektörlerdir. Bunların yanı sıra, inşaat ve enerji ile ulaştırma, ticaret ve catering gibi hizmet sektörü alanlarında da sağlıklı bir büyüme gözlemlenmektedir

GSYİH'nin Sektörlere Göre Dağılımı(2019)

Tarım	%11,7
Sanayi	%18,6
Hizmetler	%45,3
Diğer	%24,4

2.2.Doğrudan Yabancı Yatırımlar

2.2.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

İzole olmuş coğrafi konumu, altın dışında doğal kaynaklarının diğer komşu ülkelere göre sınırlı olması ve görece dar iç piyasası Kırgızistan'a giren doğrudan yabancı sermayenin sınırlı düzeyde gerçekleşmesine neden olmaktadır. Kırgız Cumhuriyeti'ne 1995 yılından bu yana giren doğrudan yabancı sermayenin toplam tutarı 3.818 milyon dolardır. Söz konusu tutarın %32,3'ü BDT ülkeleri menşeli sermayeye aittir. 1995 yılından bu yana gerçekleşen sermaye girişleri kümülatif olarak değerlendirildiğinde Türkiye toplam 260,4 milyon dolarlık sermaye ile Kazakistan, Kanada, İngiltere ve Rusya arkasından beşinci kaynak ülke konumundadır. Türkiye'yi bu alanda Almanya, ABD ve Çin Halk Cumhuriyeti takip etmektedir. Kırgızistan'ın özellikle madencilik sektörü yabancı yatırımcıların ilgisini çekmektedir. Kırgızistan, eski Sovyet Cumhuriyetleri arasında üçüncü büyük altın üreticisidir. Kumtor Altın İşletmeleri'ne yapılan yatırımlar ile Kanada ülkedeki en önemli yabancı yatırımcı ülke konumuna gelmiştir. Doğrudan yabancı yatırımların önemli bir bölümü sanayi sektöründe yoğunlaşmıştır. Yabancı yatırımlar açısından hidroelektrik, gıda sanayi, yüksek teknolojiler, altyapı ve turizm fırsatlar sunan diğer önemli yatırım alanlarıdır. Yabancı ortaklı işletmeler altın çıkarma, petrol ticareti, çay paketleme, şeker ve pasta üretimi alanlarında öncü konumdadır. Yabancı ortaklı işletmeler Kırgızistan'ın toplam sanayi üretiminin üçte birini ve ihracatının yüzde 16'sını gerçekleştirmektedir. Kırgızistan yabancı yatırım mevzuatı yabancı yatırımları kamulaştırma ve millileştirmeye karşı korumaktadır. Kamulaştırma durumunda yatırımcıların tazminat hakları mevcuttur. Ancak, değer saptama konusunda kamu kurumları ile anlaşmazlığa düşülmesi olasıdır. Bunun yanı sıra, Kırgızistan'da iş dünyasını ilgilendiren yasaların uygulanmasında zaman zaman tutarsızlıklarla karşılaşılabilen ve farklı kamu kurumlarının farklı uygulamaları söz konusu olabilmektedir. Kırgızistan'da tescilli bir firmanın yabancı yatırım sayılabilmesi için artık yabancı bir firma ya da şahsın o işletmede en az üçte bir oranında paya sahip olması gerekmektedir.

2.2.2. Serbest Bölgeler

Kırgızistan'da 4 adet Serbest Ekonomi Bölgesi faaliyette bulunmaktadır. Bunlar sırayla Bişkek, Karakol, Narın ve Maymak Serbest Ekonomi Bölgeleridir. 1998 yılında Kırgızistan Cumhuriyeti tarafından kurulmalarına karar verilen Torugart, İrkeştam, Ak-Col, Çaldovar, Kara-Su, Şarkan-Say, ÜçKorgon ve Gülçe Serbest Gümrük Bölgeleri ise gerekli yasal düzenlemeler yapılmadığından ve hukuki altyapı ile serbest gümrük bölgesi yürütme mekanizması oluşturulmadığından dolayı halen faaliyet dışı bulunmaktadır.

Serbest Bölgelerdeki Başlıca Teşvik Ve Uygulamalar Şunlardır:

- Kâr vergileri ile yol ve deprem vergilerinde muafiyet
- Serbest Bölge Müdürlüğü'ne mal ve hizmet satışı geliri üzerinden %1-2 arasında ödeme
- İhracat, ithalat, transfer ve re-eksport gümrük vergilerinden muafiyet
- Üretilen malların yıllık %70'inin Kırgızistan dışına ihraç edilmesi gerekmektedir
- Basitleştirilmiş kayıt ve gümrük prosedürleri
- Hizmet sağlayan kuruluşlara doğrudan ulaşım.
- İthal edilen sermaye malları için gümrük muafiyeti.
- Ham madde ve parçalar için gümrük muafiyeti.

- İhtiyaç kalmadığında ekipmanların bedelsiz ihracı.

Kırgızistan’da Potansiyel Yatırım Alanları

- Anahtar teslim hafif demir-çelik tesisleri,
- Tarımsal üretim (buğday, tütün, bakliyat),
- İşlenmiş tarım ürünleri,
- Ambalaj sanayi,
- Madencilik,
- Turizm sektörü

2.2.3. Ülkede İş Kurma Mevzuatı

Kırgızistan’da yaygın kullanılan şirket türleri limited şirket ve anonim şirkettir.

Limited Şirket

Ltd. Şti. katılımcıları şirketin yükümlülükleri için sorumlu değil ve şirketin faaliyetleri ile ilişkili zarar riskini kendi katkıları kadar taşırlar. Ltd. Şti’nin yönetim organlarının yapısı ve yeterliliği yasalarla daha az düzenlenir, bu da şirketin yönetim sürecinde katılımcılar tarafından karar almada daha esnek olmasını sağlar. Kuruluş sermayesi açısından mevzuatta her hangi bir asgari limit koyulmamıştır, dolayısıyla Ltd.Şti.’nin asgari kuruluş sermayesi 1 som da olabilir (0,014 Dolar). Ancak şirketin ciddiyetliği, uluslararası alanda faaliyet göstermesi, kredi işlemleri göz önüne alarak bu miktarın 10.000 somdan (143 Dolar) az olmaması tavsiye edilir. Ltd.Şti’nin kurucu sayısı en fazla 30 kişiyi geçmemelidir. Aksi takdirde, Ltd.Şti. 1 yıl içinde anonim şirkete dönüştürülmelidir.

Anonim Şirketi

Anonim şirket, yaygın kurumsal tüzel kişilik türüdür. A.Ş. hissedarları şirketin yükümlülüklerinden sorumlu değildir ve şirketin faaliyetleriyle ilişkili zarar riskini, hisse paylarının değeri kadar taşırlar. Anonim şirket, Kırgız Cumhuriyeti’nin ulusal para biriminde hisse senedini çıkarmakla yükümlüdür. Anonim şirket, hisse senedi yanı sıra, işletme sermayesini artırmak için başka menkul kıymetler, (örneğin bonolar) çıkarma hakkına sahiptir. A.Ş.’nin kuruluş sermayesi en az 100.000 som (1450 dolar) olmalıdır.

Şirket Kurulumuna İlişkin Mevzuat

Finans-kredi kurumları, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, yabancı ve uluslararası kuruluşların devlet kaydı gerekli belgelerin kayıt organına teslim etmesini müteakip 10 mesai gün içinde gerçekleştirilir.

Kayıt için gerekli belgeler:

Finans – kredi kuruluşları ve ticari olmayan şirketler hariç %100 Kırgız vatandaşı kurucusu ise bağlı olduğu bölgedeki yerel Kayıt Birimlerine başvurmaları gerekir.

- Öncelikle Tüzel kişinin oluşturulması hakkındaki kurucunun veya kurucuların karar almazı ve Karar belgesinin düzenlenmesi gerekir.
- Tüzel kişi ve şubeleri Devlet Sicil Kaydında olan tüzel kişi ve şube isimlerinden farklı bir isim seçilmesi,

- Tüzel kişinin ismi Kırgız Cumhuriyetinin Devlet ve resmi dillerinde yazılması durumunda sadece Kırgız ve Rus alfabesinin kullanılması, İngilizce yazıldığında latin alfabesinin kullanılması gerekmektedir.

Ticari kurumların Devlet kaydının yapılması için talep edilen belgeler (Ltd. Şti, Anonim şirketleri, kapalı A.Ş., vb.):

- Kayıt Birimi tarafından onaylanan standart (tip) başvuru dilekçesi
- Devlet kayıt kararının aslı
- Kurucunun pasaport fotokopisi (gerçek kişinin)
- Eğer kurucu yerel tüzel kişi ise tüzel kişinin kaydına ilişkin Devlet belgesinin fotokopisi,
- Eğer kurucu yabancı tüzel kişi ise, kendi ülkesi mevzuatlarına göre geçerliliğini tasdikleyen devlet sicil kayıt belgesi veya diğer belgenin legalize edilmiş nüshası,
- Oluşturulacak tüzel kişinin yöneticisinin pasaport fotokopisi,
- Vekil aracılığıyla yapılacaksa vekaletnamenin aslı.

Türkiye'de kurulu şirketin Kırgızistan'da yeni bir şirket veya temsilcilik kurabilmesi için gerekli evraklar:

- 1- Ticaret Sicil Gazeteleri (kuruluşundan itibaren en son gazeteye kadar bütün kayıtlar) noter tasdikli örneği.
- 2- Oda Kayıt Belgesi. Noter tasdikli ve apostilli
- 3- Yönetim Kurulu Kararı. Noter onaylı ve apostilli.
- 4- Vekalet. Noter onaylı ve apostilli
- 5- Şirket tarafından Kırgızistan'da yeni bir şirket kurmak üzere yetkilendirilen kişi T.C. vatandaşı ise pasaportunun noter onaylı tercümesi.

Şirket açılış işlemlerinde verilen belgelerde küçük hata ve noksanlıklardan dolayı şirket kayıt olmadan belgelerin geri iade edildiği bilinmekte olup, yolun başında hukuk danışmanlık şirketlerin hizmetinden istifade edilmesinde fayda görülmektedir. Şirket kuruluşuna ilişkin belgelerin Kırgız Adalet Bakanlığı'na ibraz edilmesinden sonra, Adalet Bakanlığı yeni kurulmuş şirkete ilişkin bilgileri Vergi Hizmeti, İstatistik Komitesi ve Sosyal Fon'a bildirecektir.

3. SEKTÖRLER

3.1.Tarım

Orta Asya'nın en verimli ve sulu topraklarında yerleşmiş olan Kırgızistan'da tarım önemli sektörlerden birisidir. Kırgızistan 1991-1995 yılları arasında tüm sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe de büyük bir kriz dönemi geçirmiştir. 1995 yılında tarım sektörünün GSMH'nin içindeki payı %43,9 iken, 2005 yılında %33,3 ve 2015 yılında ise %15,9'unu oluşturmuştur. Kırgızistan'da özel mülkiyete dayalı küçük aile işletmelerinin hakim olduğu bir tarımsal yapı mevcuttur. Tarım sektöründe 1990 yılında başlatılan reformlar sonucunda 1994 yılında 20.000 kooperatif oluşturulmuş ve 2001 yılında bu sayı 250.000 den fazla küçük aile işletmeleri haline dönüşmüştür. Buna bağlı olarak, 1994 yılında işletme başına 15 ha iken, 2002 yılında 3 ha olmuştur. Kırgızistan İstatistik Kurumu 2015 yılı verilerine göre toplam 401.419 küçük yapıli tarımsal işletme bulunmaktadır.

Tarım sektörü, düşen sanayi üretimi nedeniyle açığa çıkan işgücünün istihdam edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kırgızistan'da halkın %65'i kırsal kesimde yaşamakta ve toplam nüfusun yaklaşık %30 u tarım sektöründe çalışmaktadır. Kırgızistan'da özel işletmeler tarımsal üretimin %40'ını gerçekleştirmekte, kamu işletmelerinin üretime katkısı %5 düzeyinde olmakta, üretimin %55'i ise evlerde kişisel girişimlerle gerçekleştirilmektedir.

Kırgızistan'ın %65' ini dağlar kaplamakta ve tarımsal araziler coğrafi açıdan dağlık bir yapıya sahiptir. Tanrı Dağlarının oluşturduğu farklı ekosistem, çok sayıda mikroklimaya sahip alanlar bulunmaktadır. Tarım ürünleri genellikle 700 ile 1200 metre yükseklikte yetiştirilmektedir. Tarım sektörünün GSYİH'ye katkısı %11,7'dir. Ülkenin büyük bölümü yüksek steplerden oluştuğu ve ekilebilir alanların toplam yüzölçüme oranı %7 olduğu için tarım sektöründe hayvancılık ön plana çıkmaktadır.

Kırgızistan'ın 10.9 milyon hektar olan toprak varlığının 1.3 milyon hektarını tarım arazileri oluşturmaktadır. Toplam ekili ve dikili alanların %64,3' ünde sulu tarım, %35,7' sinde ise kuru tarım yapılmaktadır. Bitkisel ürünler olarak buğday, arpa, mısır, patates, kavun, yağ bitkileri, sebze ve meyve bitkileri yetiştirilmektedir. Kuzeyde Çüy bölgesinde şeker pancarı ve Güney bölgelerde pamuk en önemli yetiştirilen bitkiler olmaktadır. Özellikle Fergana, Çuy, Talas bölgeleri tarıma çok elverişlidir. Ülkede tahıl üretimi ve özellikle buğday üretimi, tarımsal üretimin yaklaşık yarısını teşkil etmektedir. Bu alanda uygulanan ithal ikameci politikalar nedeniyle tahıl üretimi tek başına Kırgız GSYH'sinin yüzde 10'unu karşılar duruma gelmiştir. Kırgızistan tarımında tütün, pamuk, patates, çeşitli sebzeler, üzüm, çilek ve diğer meyve çeşitleri önemli yer tutar. Toplam üretime göre en çok elde edilen mahsul, hayvancılıkla paralel olarak, hayvan yemi türleridir. İkinci sırada kışık buğday, arpa, pirinç ve mısırdır.

2019 yılında Kırgızistan'da tarım, orman ve balıkçılık alanında 440 binden fazla işletme kayıt edilmiş olup %75,6'sı çiftçi birlikleri, %24,2'sini de özel tarım işletmeleri oluşturmuştur. Tarım, Ormanlık ve Hayvancılık sektörünün GSYİH'daki payı 2019 yılında %11,7 olup, 3.164,9 milyon dolar olmuştur. Söz konusu sektörün 2019 yılındaki üretiminde bir önceki yıla kıyasla %2,6'lık bir artış olmuştur. Sektörün toplam üretim hacminde hayvancılık sektörünün payı %47,3, tarım %50,1, hizmetler %2,2, ormancılığın payı ise %0,2, balıkçılık %0,2 olmuştur. 2019 yılında toplam ekilebilir alan 1.216,7 bin hektar olmuş olup bir önceki yıla kıyasla 1,8 hektar, başka bir deyişle %0,1'e artmıştır.

Başlıca Tarım Ürünleri

	2017(000 ton)	2018 (000 ton)	Değişim %
Buğdaygiller	1.681,8	1.741,5	3,5
Pamuk	65,3	74,7	12,5
Tütün	1,5	1,8	16,6
Şeker pancarı	712,3	773,0	7,8
Yağ özlü bitkiler	39,7	35,4	-12,4
Patates	1.416,0	1 446,6	2,11
Sebzeler	1.086,7	1 094,9	0,7
Kavun, karpuz	259,1	249,1	-4
Meyve ve yemişler	240,6	251,4	4,2

Kaynak: KC Milli İstatistik Komitesi

Bağımsızlık sonrası dönemin koşullarından derinden etkilenen tarım sektöründe tarım makinesi yedek parça ve ekipman eksikliği ile gübre açığı ortaya çıkmıştır. Bağımsızlığa kadar diğer Sovyet Cumhuriyetlerinden temin edilmekte olan söz konusu girdiler, doğal olarak bağımsızlık ertesi dönemde piyasa koşullarından temin edilmeye başlanmış ve fiyatlar üzerinde yükseltici etkisi olmuştur. Tarım sektörünün diğer sektörlerle ortak sıkıntısı, bankacılık sistemindeki yetersizlik nedeniyle yaşanan finansman sorunlarıdır.

Kırgızistan'ın coğrafik bölgelerine göre tarımsal üretim verimliliğine; bölgenin iklim özellikleri, arazi varlığı ve büyüklüğü, arazi şekli, bitkisel üretim sistemi, toprak yapısı, yeterli iş gücü faaliyetleri ve tarımsal alet ve makine kullanım durumu etkili olmaktadır.

Ayrıca bir ülkenin tarımsal mekanizasyon seviyesini tarım alet ve makine varlığı göstermekte olup, bu seviyenin belirlenmesinde traktör başına düşen tarım alet ve makinaları oranı önemli kriter olmaktadır. Kırgızistan'ın coğrafik bölgelerine göre birim traktör başına düşen tarım makinaları oranlarına bakıldığında; Kırgızistan'da tarım alet ve makinaları varlığı çok düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Genel olarak Kırgızistan'ın bölgeleri arasında tüm tarım alet ve makinaları dağılımında büyük değişkenler söz konusu değildir. Tarımsal mekanizasyon düzey belirlenmesinde traktör dışında biçerdöverlerin kullanımı önemli olmaktadır. Biçerdöver kullanımı açısından bakıldığında, Kırgızistan'daki toplam biçerdöver sayısı 2.253 adet olup, coğrafik bölgeler arasında Çüy Bölgesi %40,1 oranı ile Kırgızistan ortalamasının ilk sırasını almaktadır.

Kırgızistan, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte daha önce diğer Sovyet Cumhuriyetlerinden sağladığı gübre ve zirai makine-ekipman parçalarının temininde zorlanmaya başlamıştır. Bu nedenle, bağımsızlığın ilk yıllarında tarımsal üretim önemli oranda gerilemiştir. Devlet, gerekli gübre ve ekipman parçalarını diğer ülkelerden sağlamaya çalışmakla birlikte, bunların Sovyet dönemine göre çok daha pahalı olması sebebiyle beklenen sonuç alınamamıştır. Yatırımların eksikliği ise yeni tarımsal teknolojilerin uygulanmasına imkan vermemektedir. Zirai üretim ve verimlilikte yaşanan düşüşler, çiftçilerin gelirlerinin düşük düzeyde gerçekleşmesine, doğal kaynakların tahrip olmasına, sulama sistemi, teşvikler ve toprak mülkiyeti sisteminin yeterince gelişmemiş olmasına bağlanmaktadır.

Kırgızistan'ın sadece %4'lük kesimi ormanlık alan olarak kabul edilmekte, tamamı Devlete ait olan bu alan ülkenin kereste ihtiyacını karşılamaya uygun olarak değerlendirilmemektedir. Bu anlamda, ülkede en çok bilinen yer Celalabat ceviz ormanlarıdır. Tarım, hayvancılık ve ormancılık sektörlerinin ürünleri olan sebze meyve, canlı hayvan ve ceviz Kırgızistan'ın önemli ihrac kalemleridir. Uzmanların görüşleri, söz konusu ürünlerin ihracat rakamlarının gerçek durumu tam olarak yansıtmadığı, sınır ötesi satışların resmi rakamların çok üstünde olduğu yönündedir. Öte yandan, Ülke genelinde, tarım ve gıda ürünleri işleme sektörü, hem ülke iç pazarına yönelik olarak, hem de Kazakistan ve Rusya gibi dış pazarlara ihracat açısından cazip yatırım alanı olarak görülmektedir.

3.1.1. Tohumculuk

Türkiye'nin Kırgızistan İle Tohum Ticaret Verileri (TÜİK)

2019 yılında 168 milyon dolarlık tohum ihracatımız içerisinde Kırgızistan’a 491.108 dolar kadar tohum ihracatımız gerçekleşmiştir. Kırgızistan’a tohum ihracatımız 2018 yılında ise 688.612 dolar seviyesindedir.

Ana İhraç Kalemleri: Mısır, bezelye, fasulye, ayçiçeği, soya fasulyesi, aspir, pamuk tohumlarıdır.

ÜRÜN	2019		2018	
	İhracat Miktar KG	İhracat Dolar	İhracat Miktar KG	İhracat Dolar
Tatlı mısır (tohumluk) (melez) (kurutulmuş)	1.500	31.058	0	0
Diğer bezelye; kabuksuz (kuru) tohumluk	10.075	20.540	12.127	22.720
Diğer adi fasulye (kuru); tohumluk	5.120	11.437	0	0
Mısır (tek melez; tohumluk)	123.437	426.714	211.395	599.691
Ayçiçeği tohumu (tohumluk)	200	1.359	0	0
Soya fasulyesi; tohumluk	0	0	1.474	1.125
Pamuk tohumu; tohumluk	0	0	21.500	51.625
Aspir (Carthamus tinctorius) tohumu	0	0	9.373	10.265
İngiliz çimi tohumu (Lolium perenne L.)	0	0	500	460
Hayvan yemi olan pancar tohumu (Beta vulgaris var.alba)	0	0	500	2.726

Türkiye’nin Kırgızistan İle Fidan Dış Ticaret Verileri (TÜİK)

		2019		2018	
		İhracat Miktar	İhracat Dolar	İhracat Miktar	İhracat Dolar
Meyveleri/sert kabuklu meyveleri yenilen canlı ağaçlar, çalılar; çıplak kökleriyle birlikte olanlar (asma HARİÇ)	KG/ADET	440	9.000	13.260	29.900
Meyveleri veya sert kabuklu meyveleri yenilen canlı diğer ağaçlar, çalılar	KG/ADET	41.550	78.978	40.360	192.324

Türkiye’nin Kırgızistan İle Süs Bitkileri Dış Ticaret Verileri (TÜİK/2019)

TÜR	Ölçü Adı	İhracat Miktar	İthalat Miktar	İhracat Dolar	İthalat Dolar
-----	----------	----------------	----------------	---------------	---------------

Rododendronlar ve açelyalar; aşıllı veya aşısız	KG/ADET	850	0	700	0
Diğer ağaç ve çalılarının köklendirilmiş çelikleri	KG/ADET	96.757	0	1.309	0
Diğer oda bitkileri	KG/ADET	166	0	387	0

Türkiye'nin Kırgızistan İle Süs Bitkileri (Kesme Çiçek) Dış Ticaret Verileri (TÜİK/2019)

TÜR	Ölçü Adı	İhracat Miktar	İthalat Miktar	İhracat Dolar	İthalat Dolar
Güller (taze)	KG/ADET	1.645	0	160	0
Karanfiller (taze)	KG/ADET	94.720	0	5.976	0
Krizantemler (taze)	KG/ADET	999	0	387	0
Düğün çiçeği (taze)	KG/ADET	21.315	0	2.416	0
Buket yapmaya elverişli veya süs amacına uygun kesme diğer çiçek ve tomurcuklar (taze)	KG/ADET	31.895	0	2.503	0

3.1.2.Hayvancılık

Kırgızistan'da tarım arazilerinin %44'ü hayvancılık amaçlı mera olarak kullanılmaktadır. Kırgızistan'ın dağlık yapısı, hayvancılığı tarım ekonomisinde önemli bir yerde tutmaktadır.

Sovyetler döneminde hayvan sayıları ve hayvansal ürün miktarları artmış, yüncü yapağıcı koyun ırkları ile Oluya-Ata ve Ala-Too gibi yerel ırklara göre üstün verimli sığır ırkları geliştirilmiştir. 9 milyon hektarın üstündeki meralar, hayvancılık potansiyelinin yüksek olduğunu gösterir. Bu alanda yatırımlar arttırılırken göze batan gelişmelerden biri 2012'de Suudi Arabistan ile imzalanan et ihracatı anlaşmalarıdır. Ayrıca Kırgızistan'da koyun, keçi, sığır yaygın olarak bulunur. Yün ve süt ve süt ürünleri hayvancılıkla beraber yan sektör olarak genişlemiştir. Belirli bölgelerde at, tavuk ve domuz yetiştirilir. Tibet sığırları sınırlı da olsa yetiştirilir.

	2017(000 ton)	2018 (000 ton)	Değişim %
Kesimlik hayvan ve kanatlı (canlı ağırlığı)	216,6	221,3	2
Süt	1.556,2	1.589,7	2,1
Yumurta (bin adet)	510,7	533,2	4,4
Yün	1.2619	12.798,4	1,4
Bal	1.2619	1.957,8	8,5

Kaynak: KC Milli İstatistik Komitesi

3.1.3.Balıkçılık

Kırgızistan su rezervleri açısından, bölgesinde oldukça zengin bir ülkedir. Ancak su ürünleri üretimi dolayısıyla tüketimi oldukça sınırlıdır. Nedenleri arasında halkın yeterince tüketme alışkanlığı olmadığı, fiyatların alım gücüne göre yüksek olduğu, istenildiğinde bulunamadığı, taşıma ve saklama imkanlarının zayıflığı nedeniyle tazeliğinin korunamadığı gibi pek çok faktörlerin etkili olduğu söylenebilir.

Kırgızistan'da; adi sazan, ot sazanı, aynalı sazan, çapak, amur, osman, ısık-köl alabalığı, sudak, yayın gibi balıklar yanında, kerevit de bulunmaktadır. İthalatı gerçekleştirilen ürünler ise, füme uskumru, salamura lüfer ve hamsi, konserve ton ve çeşitli tatlı su balıkları, işlenmiş deniz ürünleri (karides, midye, ahtapot ve kalamar), dondurulmuş tatlı su (alabalık ve yayın) ve deniz balıkları (mercan ve kıyı balıkları) ile tatlı su (kerevit, mollusk türleri) ve deniz ürünleri (karides, midye, ahtapot, kalamar, salyangoz, kum midyesi, ıstakoz, agar ve deniz lahanası) dır.

Özellikle anılan göller ve barajda, derin su yapısı ve büyüklükleri nedeniyle doğal balıklandırma, uzun yıllar boyunca devam etmiş ve günümüzde resmi devlet organı olan Su Ürünleri Genel Müdürlüğü'nün izni ve belirlediği kota (stok kontrolü amacıyla belirlenen ve Kırgızistan Bilimler Akademisi Biyoloji Enstitüsü ile Tarım Üniversitesi ilgili bölüm bilim adamlarınca da desteklenen) dahilinde balıkçılık yapılagelmektedir.

3.2. Sanayi

SSCB'nin dağılmasının ardından Kırgız ekonomisi üretim kayıpları nedeniyle ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. Bugün itibarıyla de sanayi sektörü Sovyet zamanındaki üretim hacimleri seviyesinden uzak olduğu söylenebilir. Sanayi üretiminin en önemli alt sektörü gıda işleme sanayisidir. Gıda işleme sektörü ve konfeksiyon sektörleri aynı zamanda en cazip yabancı yatırım alanları olmuştur.

Kırgızistan'ın sanayi politikası özellikle ülkedeki yün, pamuk ve ipek üretimine dayalı olarak hafif sanayi (özellikle giyim ve tekstil) sektörüne yönelik bir eğilim arz etmektedir. Kırgız hükümeti, sanayi işletmelerinde ithal girdilerden ziyade daha fazla iç kaynakların kullanılması yönünde bir siyaset izlemektedir. Kırgızistan'ın başlıca sanayi ürünleri yünlü dokuma, deri işleme, makine ve madencilik ürünleridir.

Diğer taraftan, bağımsızlıktan sonraki dönemde ülkedeki makina sanayi özellikle tarımsal ekipmanlar üretimindeki artış nedeniyle gelişme göstermiştir. Türk yatırımcılar için önemli bir işbirliği alanı olan ülkedeki gıda işleme sanayi, kötü çalışma koşulları, eskimiş üretim teknikleri ve teçhizatı ile gelişmemiş bir haldedir. Sanayi özellikle başkent Bişkek civarında yoğunlaşmaktadır.

Kırgızistan'ın sanayi sektörünün GSYİH'ya katkısı 2019 yılında %18,6 olmuştur. Ayrıca, sanayi sektörü son yıllarda artış eğiliminde olup 2018 yılında bir önceki yıla göre %5,7 artış göstererek toplam hacmi (sanayi ürün ve hizmetleri hacmi) 3.606,3 milyon dolar olmuştur.

3.3. Madencilik ve Metalurji:

Madencilik ve metalurji Kırgızistan'ın sanayi üretiminin yarıya yakınını gerçekleştirmektedir. Bu alanda özellikle altın sanayi önemli bir ağırlığa sahiptir. Kırgızistan, altın rezervinin dışında kömür, mermer, civa, bakır, uranyum, molibden, gümüş ve antimon yatakları ile seramik sanayiinde

kullanılan bazı mineral kaynaklara sahiptir. Bunların yanı sıra ülkede zengin tungsten ve kalay yatakları bulunmaktadır. Bu alandaki en önemli alt sektör, altın çıkarma ve işleme sektörüdür.

Kırgızistan'ın metalurji sektöründe üretilen ürünlerin neredeyse tamamı ihraç edilmektedir. Kırgızistan, dünyada onuncu büyük altın üreticisi ve ihracatçısıdır. Ülkedeki en büyük altın madeni olan Tienşan Dağları'ndaki Kumtor altın madeninde 1997 yılından beri yıllık ortalama 18 ton altın çıkarılmaktadır. Bu ülkedeki altın üretiminin yüzde 90'ına karşılık gelmektedir.

Kırgızistan ekonomisinde ve yıllık bütçesinde önemli yer tutan Kumtor madeni Orta Asya'da yabancı yatırımcılar tarafından işletilen en büyük maden konumundadır. Maden bugüne kadar yaklaşık 225 ton altın üretmiştir. Sanayi sektörü toplam üretiminde söz konusu maden ve maden ürünleri işleme faaliyetindeki işletmelerin payı % 46,8'dir. Kırgız hükümeti, bağımsızlıktan bu yana yüzde 25 oranında azalmış olan kömür üretimini yeniden canlandırmak ve bu sayede hem ithal enerji kaynaklarına olan bağımlılığı azaltmak, hem de ihracat gelirlerini artırmak düşüncesindedir. Ülkenin toplam 3.5 milyar tonluk kömür rezervlerine sahip olduğu tahmin edilmektedir.

3.4. İnşaat

Devlet ve uluslararası finans kuruluşları tarafından finansmanı sağlanan Kuzey-Güney Karayolu, Oş-Kaşgar Karayolu ve Jerui altın madeni gibi projeler, sektörün büyümesini sağlayan ana projeler arasındadır. Önümüzdeki dönemde Kırgızistan'da inşaat sektörünün artan talebe bağlı olarak hızlı bir büyüme eğilimi içerisine girmesi beklenmektedir. Bu paralelde Kırgız hükümeti, inşaat malzemeleri sektörüne de yatırım yapmaktadır.

Diğer taraftan, Kırgızistan gittikçe ağırlaşan bir konut sorunuyla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu bağlamda, Kırgız Hükümeti toplu konut projelerinin hayata geçirilmesi için çaba göstermekte ve yabancı yatırım çekebilmek için kolaylıklar sağlamayı planlamaktadır.

3.5. Bankacılık

Bağımsızlık sonrasında Kırgız Cumhuriyeti bankacılık sistemi yeniden yapılandırılmıştır. Halen bu sektörde 25 ticari banka faaliyet göstermektedir. Onların içinde 15'i yabancı sermayeli bankalardır. Söz konusu 15 banka içinde yabancı sermayesi %50'yi aşan 10 banka bulunmaktadır. Merkez Bankası belirli bir seviyede bağımsızlığa sahip bulunmaktadır. Bankalar ağırlıklı olarak dış işlemlerden ve hazine kağıtlarından kazanç sağlamaktadır. K.C. Milli Bankası, Kırgız Cumhuriyeti'nin merkez bankasıdır ve devlete aittir. Merkez Bankası'nın amacı, uygun para-kredi politikasının uygulama aracılığıyla fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir. Ticaret ve yatırımda döviz kontrolü uygulanmamaktadır. Yüzlerce döviz büfesi piyasa fiyatlarından döviz işleminde bulunmaktadır.

Kırgız bankacılık sektöründe sermayelerin artırılması, tasarrufların teşvik edilmesi, banka denetim sisteminin iyileştirilmesi ve ilgili mevzuatın güçlendirilmesi gerekmektedir. 2008 yılında bu doğrultuda atılan önemli adım mevduatların korunması hakkında kanunun kabul edilmesidir. Söz konusu kanuna uygun olarak yarısını ticari bankalar (yılılık olarak toplam mevduatın %0,2'si), diğer yarısını Devletin karşılayacağı Mevduatları Koruma fonu oluşturulmuştur. Kırgız Cumhuriyeti, tedricen azalmakta da olsa, hala nakde dayalı bir piyasadır. Piyasaya sunulan

krediler genellikle kısa vadeli olmakta, fiziki varlıklar ile teminat altına alınmakta, ancak teminat değerlendirme ve kredi talep edenlerin geri ödeme potansiyellerinin tespit edilmesinde yaşanan güçlükler nedeniyle bankalar kredilendirme yerine hükümet bonolarına yatırım yapmayı tercih etmekte ve dolayısıyla ticari banka finansmanından yararlanma imkanı daralmaktadır.

3.6. Petrol ve Doğalgaz

Kırgız Cumhuriyetinde sınırlı miktarda petrol ve doğal gaz rezervi bulunmaktadır. Yılda 80,000 ton petrol elde edilebilmekte olup, iç talebin % 12'sini karşılanmaktadır. Ülkede boru hattı sisteminin de yetersizliği söz konusudur. Hali hazırdaki 367 kilometre uzunluğunda doğal gaz hattı ve 13 km uzunluğunda petrol hattı bulunmaktadır. 2007 yılının sonunda Rus Gazprom şirketine 2 doğalgaz yatağının keşfi için lisans verilmiştir. Söz konusu yataklar ülkenin güneyinde bulunan Kuugart ve Maylısuu-4 (Celalabat) kaynaklarıdır.

3.7. Enerji

Kırgız Cumhuriyeti'nde sınırlı miktarda petrol ve doğal gaz rezervi olması dolayısıyla, enerjide ağırlıklı olarak komşu ülkelerden yapmakta olduğu ithalata bağımlıdır. Kömür üretimi de halen iç talebi karşılamaktan uzaktır. Kırgız topraklarında bulunan büyük Kara-Keçe kömür yatağından çıkarılan kömürün piyasada rekabet edebilir hale gelebilmesi için yaklaşık 60 km'lik demiryolu inşaatına ihtiyaç duyulmaktadır. Elektrik enerjisi üretimi Kırgızistan'daki temel endüstrilerden birisidir. Ülkenin elektrik enerjisi ağırlıklı olarak hidroelektrik santrallerinde üretilmekte ve düşük fiyattan arz edilmektedir. Ülke, hidroelektrik kaynakların genişliği bakımından Rusya ve Tacikistan'ın ardından BDT ülkeleri arasında üçüncü sırada yer almaktadır. Tien Şan dağlarındaki buzulların erimesiyle yıllık 55.000 Gigawatt saatlik bir potansiyel olduğu tahmin edilmektedir. Bu potansiyelin yılda yalnızca 3 Gigawatt saatlik kısmı kullanılabilmektedir. Ülke içi elektrik fiyatların düşük olması nedeniyle, gelecek yatırımların ihraç amaçlı olması ve bunun için de ilgili elektrik hatlarının kurulmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, Kırgızistan'da Bişkek ve Oş Şehirleri'nde bulunan termik santrallerinde de ısı ve elektrik enerjisi üretilmektedir. Fakat bu üretim, kış döneminde olup küçük hacimlerdedir. Enerji tüketiminde hidroelektrik santrallerinin payı %90'larda ve termik santrallerin payı ise %10'un altındadır.

3.8. Ulaşım ve Telekomünikasyon

Kırgız Cumhuriyeti'nde bulunan 34.000 kilometre kara yolunun, 23.000 kilometresi asfalt, 140 kilometresi otobandır. Başkent Bişkek çevresindeki yollar genel olarak iyi durumda olup, diğer bölgelerdeki karayollarının önemli ölçüde bakıma ihtiyacı bulunmaktadır. Ülke genelinde toplam 370 kilometrelik demiryolu bulunmaktadır. Kırgızistan, Özbekistan ve Çin Halk Cumhuriyeti'ni birbirine bağlayacak büyük bir demiryolunun inşa edilmesine yönelik Çin ile mutabakata varılmıştır. Halihazırda ülkede faaliyet gösteren Bişkek Manas ve Oş Havaalanları uluslararası niteliklidir. Telekomünikasyon altyapısı Dünya Bankası ve Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası finansmanı ile modernize edilmiştir. Devlet tarafından işletilen Kırgıztelecom piyasada tekel pozisyonundadır. Piyasada 6 adet mobil telefon operatörü faaliyet göstermektedir. Devlet İletişim Ajansı'nın verilerine göre, halihazırda Kırgızistan'da 6,3 milyon cep telefonu abonesi iletişim servisini kullanmaktadır.

3.9. Turizm

Kırgızistan'ın bakir doğası, turistleri ülkeye çeken önemli arz kaynaklarındandır. Kırgızistan Turizm Bakanlığı verilerine göre ülkeye gelen turist sayısının artmasına Dünya Göçebe Oyunları önemli katkı sağlamıştır. Ülkenin 2018 yılı turizm gelirleri 453.4 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Elde edilen gelirlerin 386,8 milyon ABD doları BDT ülkelerinden, 66.6 ABD doları ise BDT dışındaki ülkelerden elde edilmiştir.

Turizm gelirlerinin GSYİH'ya olan katkısı yıllar itibariyle artış göstermektedir. Sürdürülebilir Turizm Geliştirme Planında 2019 yılı % 5,3, 2020 yılı % 5,6, 2021 yılı % 6,0 ve 2022 yılı % 6,5 olmak üzere 2023 yılına turizm sektörünün GSYİH'ya olan katkısının % 7'ye ulaşması hedeflenmektedir. 2019 yılı itibariyle Kırgızistan'daki turizm işletmelerinin sayısı 12.615'e yükselmiştir.

4. TİCARET

4.1. Genel Durum

Kırgızistan'ın denize kıyısı olmaması ve ithalata bağımlılığı, Eski Sovyetler Birliği ülkeleri dışında ticaret ilişkilerini geliştirmesinde önemli bir engel teşkil etmiştir. 1997 yılından itibaren artan altın ihracatı sayesinde yenisünya pazarlarına ulaşılmış, ne var ki, altın ihracatında yoğunlaşılması ihracatta ürün çeşitliliğinin gelişmesine engel olmuştur. Kırgız Cumhuriyeti 1998 yılında Dünya Ticaret Örgütüne katılarak Orta Asya Cumhuriyetlerinde bu üyeliği gerçekleştiren ilk ülke olmuştur. Kırgızistan, Rusya Federasyonu, Kazakistan, Belarus ve Tacikistan'ı da içine alan Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun da bir üyesidir. Kırgızistan temelde liberal bir ekonomi ve ticaret politikası benimsemektedir. Kırgızistan ticaret yapısının bölgesel ağırlıklı olması bölge içerisindeki ikili veya ayrıcalıklı ticaret anlaşmalarını önemli kılmaktadır. Nitekim ülkeye gelen yabancı yatırımcıların büyük bölümü bölgeyi hedef olarak algılamaktadır. Kırgızistan'ın dünya ticaretinden aldığı pay oldukça düşük olup, on binde ikiye yakındır. İhracatının özellikle komşularının ithalat performansına bağımlı olduğu görülmektedir. 1998 Rusya krizinde rublenin değerinin ani düşüşüyle Rusya'nın ithalatında yaşanan düşüş ve bunun domino etkisi yaratarak Kazakistan'ın da Rusya'dan ithalatı caydırmak için %200'lere varan oranlarda gümrük vergisi artırımına gitmesi Kırgızistan'ın ihracatını olumsuz etkilemiştir. Bu dönemde Rusya'dan ithalat artarak ödemeler dengesinde sarsıntıya sebep olmuştur. Rusya krizi sırasında Orta Asya ülkeleri sınırlarını kapatarak, yüksek tarifeler uygulamışlardır. Bu dönemde ülkeler arasında kurulmuş olan Gümrük Birliği uygulanamaz hale gelmiştir. Kırgızistan ise bunun dışında kalmış, kısa vadede zarar görmüş ancak sınırları kapatmak yerine batı ve Çin pazarlarıyla ticareti artırmaya çalışmıştır.

Ülkenin başlıca ticaret ortakları: İngiltere, Kazakistan, Rusya, Özbekistan, Türkiye, Çin, Almanya, Fransa, Tacikistan, İran, Litvanya

Ülkenin başlıca ihracat kalemleri: Kıymetli metaller (altın), giyim ve aksesuarları, sebzeler, elektrik, kerosin, süt ve süt ürünleri, meyveler, organik olmayan kimyasal maddeler, pamuk lifi.

Ülkenin başlıca ithalat kalemleri: Petrol ürünleri, ikinci el otomobiller, giyim ve aksesuarları, ilaçlar, elektrikli iletişim donanım ve cihazları, şeker, et ve et ürünleri, doğalgaz, buğday.

Kırgızistan'ın Genel Dış Ticaret Seyri (milyon dolar)

2019 yılında ülkenin ihracatı 1,9 milyar dolara, ithalatı 4,9 milyar dolara ulaşmıştır. Dış ticaretinde 2019 yılında 2 milyar dolarlık açık bulunmaktadır.

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2001	476	467	943	9
2005	672	1.108	1.780	-436
2010	1.488	3.223	4.711	-1.734
2015	1.646	3.938	5.584	-2.291
2017	1.791	4.481	6.272	-2.691
2018	1.765	4.907	6.672	-3.143
2019	1.966	4.904	6.869	-2.938

Kaynak:Trademap

Kırgızistan'ın Ülkelere Göre İhracatı (000 dolar)

2019 yılında 2 milyar dolarlık (%11 artan) ihracatla dünyada 134. sırada olan ülkenin ihracat yaptığı başlıca ülkeler İngiltere, Kazakistan, Rusya, Özbekistan, Türkiye, ÇHC ve Tacakistan olup, ülkenin ihracatında Türkiye % 5 pay ile 5. sıradadır.

Sıra	Ülkeler	2017	2018	2019	Pay (% 2019)	Değişim (%, 2018- 2019)
1	İngiltere	191.218	669.985	833.230	42,4	24,4
2	Kazakistan	297.194	247.225	337.532	17,2	36,5
3	Rusya	262.214	314.078	270.770	13,8	-13,8
4	Özbekistan	146.285	158.500	138.880	7,1	-12,4
5	Türkiye	131.204	104.272	89.855	4,6	-13,8
6	Çin	97.474	61.238	81.469	4,1	33
7	Tacakistan	24.288	47.070	57.205	2,9	21,5
8	Litvanya	15.401	46.226	17.134	0,9	-62,9
9	İran	12.669	13.885	15.429	0,8	11,1
10	Ukrayna	3.545	6.425	13.630	0,7	112,1
11	Beyaz Rusya	8.587	6.991	12.693	0,6	81,6
12	BAE	31.605	6.53	10.233	0,5	56,2
13	Almanya	4.361	6.168	8.600	0,4	39,4
14	Belçika	21.163	14.095	6.617	0,3	-53,1
15	Bulgaristan	3.732	7.628	6.419	0,3	-15,8
16	Toplam İhracat Diğerleriyle(Sırbistan, İsviçre, Azerbaycan, Irak, Kıbrıs, Suudi Arabistan, Hindistan, Türkmenistan,	1.790.758	1.764.613	1.965.502	100	11,4

	Letonya)					
--	----------	--	--	--	--	--

Kaynak: Trademap

Kırgızistan'ın Ülkelere Göre İthalatı (000 dolar)

2019 yılında 5 milyar dolarlık ithalatla dünyada 134. sırada olan ülkenin ithalat yaptığı başlıca ülkeler ÇHC, Rusya, Kazakistan, Türkiye ve Özbekistan olup, ülkenin ithalatında Türkiye % 5 pay ile 4. sıradadır.

Sıra	Ülkeler	2017	2018	2019	Pay (% 2019)	Değişim (% 2018-2019)
1	Çin	1.500.066	1.942.258	1.733.932	35,4	-10,7
2	Rusya	1.180.545	1.239.909	1.362.310	27,8	9,9
3	Kazakistan	585.995	502.038	609.961	12,4	21,5
4	Türkiye	224.930	290.232	221.974	4,5	-23,5
5	Özbekistan	163.618	177.988	200.325	4,1	12,5
6	ABD	155.318	128.799	89.868	1,8	-30,2
7	Almanya	67.506	74.597	68.686	1,4	-7,9
8	Ukrayna	38.901	29.684	48.423	1	63,1
9	Beyaz Rusya	83.118	34.115	42.734	0,9	25,3
10	Hindistan	28.814	31.448	42.013	0,9	33,6
11	Fransa	26.881	25.655	36.405	0,7	41,9
12	G. Kore	46.366	27.741	32.888	0,7	18,6
13	Litvanya	27.573	35.967	25.734	0,5	-28,5
14	İtalya	27.402	25.969	24.444	0,5	-5,9
15	Toplam İthalat Diğerleriyle(Japonya, Polonya, İran, İngiltere, Güney Afrika, Bulgaristan, BAE, Slovenya, Avusturya)	4.481.291	4.907.400	4.903.813	100	-0,1

Kaynak: Trademap

4.2. Türkiye İle Ticaret

4.2.1. Genel Durum

İkili ticarete denge geleneksel olarak Türkiye lehine fazla vermektedir. Kırgızistan'a ihracatımızda, halı, mücevherci eşyaları, tekstil mamulleri gibi kalemler ön plana çıkarken bu ülkeden ithalatımızın ana kalemlerini kuru baklagiller, bakır alaşımları ve pamuk teşkil etmektedir. Ticaret hacminin artırılması için öncelikli olarak taşıma maliyetlerinin azaltılması ile ulaştırma koşullarının iyileştirilmesi, karayolunun yanı sıra alternatif ulaşım araçları kullanılması gerekmektedir. Ayrıca gümrük işlemlerindeki kayıt dışı harcamaların azaltılmasının ticaret hacmini arttırmada önemli bir etken olacağı düşünülmektedir.

Başlıca İhracat Kalemlerimiz: Mücevher eşyası, halı, tekstil ürünleri, karayolu taşıtları için aksam

Başlıca İthalat Kalemlerimiz: Altın, pamuk, kuru baklagiller ve bakır alaşımları

Kırgızistan'daki Türk Yatırımları : 304 milyon Dolar (TCMB verisi) - 1 milyar Dolar (2020 tahmini)

Ülkemizdeki Kırgızistan Yatırımları : 24 milyon Dolar (yaklaşık) (2020 tahmini)

Türkiye'nin Kırgızistan İle Dış Ticareti (milyon dolar)

Yıllar	Türkiye'nin İhracatı	Türkiye'nin İthalatı	Hacim	Denge
2001	17	6	23	11
2005	90	14	104	76
2010	129	31	160	98
2015	295	77	372	218
2017	344	144	488	200
2018	377	47	424	330
2019	430	43	473	387

Kaynak:Trademap

4.2.2. İki Ülke Arasında Ticaretin Altyapısını Düzenleyen Anlaşma ve Protokoller

ANLAŞMA ADI	İMZA TARİHİ	RESMİ GAZETE TARİHİ VE SAYISI
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	24.10.1997	09.05.2001/24397
Gümrük Konularında Karşılıklı İdari Yardım Anlaşması	14.04.1998	20.12.1998/23559
Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması	02.07.1999	09.05.2001/24397
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	09.04.2018	22.05.2019/30781
Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ortak Gümrük Konseyi Kurulmasına İlişkin Mutabakat Zaptı	01.09.2018	16.03.2019/30716
Karma Ekonomik Komisyon 9. Dönem Protokolü	22.11.2019	28.08.2020/31227

4.2.3. Türkiye- Kırgızistan Yatırım İlişkileri

Kırgızistan'da halen aktif olarak faaliyet gösteren 300 Türk firmasının toplam 250 milyon doları aşan yatırımı mevcuttur. Ancak, Kırgızistan'da küçük sermayelerle yatırım yapan iş adamlarımız kazancını burada işini büyütmek veya başka alanlarda yatırım yapmak için kullandıklarından, Türk iş adamlarının yatırımları 500 milyon ile 1 milyar dolar arasında bir sermaye büyüklüğüne ulaştığı tahmin edilmektedir. Kırgızistan'daki Türk sermayeli firmalar; içecek, bisküvi, şekerleme, çikolata, mobilya, temizlik maddeleri, çay, un, tuz, şeker, boya, pvc ve plastik boru, yapı malzemeleri üretimi ile alışveriş merkezi işletmeciliği, marketçilik, bankacılık, tekstil üretimi, matbaa, turizm acenteliği, eğitim işletmeciliği, inşaat gibi çok çeşitli alanlarda faaliyet göstermektedir.

4.2.4. İki Ülke Arasındaki Ticarete Yaşanan Sorunlar

Kırgızistan’da vergi kontrolünden sorumlu birimlerin fazlalığı ve kontrol amaçlı ziyaretlerin sıklığı, iş çevreleri için hem maliyet artışına hem de zaman kaybına neden olmaktadır. Kayıt dışı ekonominin büyüklüğü önemli bir sorundur.

Kırgızistan’da yüksek risk algılaması nedeniyle kısa vadeli finansman yüksek faizlerle temin edilebilmektedir. Dolayısıyla ülkede faaliyet gösteren yabancı firmalar ülke dışından kredi teminine yönelmektedir. Leasing sistemi, mevzuat eksiklikleri nedeniyle işlememektedir. İhracat finansmanı da aynı derecede zor olmaktadır. İthalat bedelleri genelde nakit olarak ödenmektedir. Akreditif uygulaması sınırlıdır. Özel sektörde işlemler ağırlıklı olarak nakitle gerçekleştirilmektedir.

Ticaretin yoğunlaştığı Dordoy pazarında satılan bir Türk konfeksiyon ürününün, tüccarlar tarafından alınıp Çin’e gönderilip Çin’de taklidinin yapılarak üçte bir fiyattan Dordoy pazarında satışa sunulması 3-4 hafta kadar kısa bir süreyi almakta, dolayısıyla pazara getirilen Türk mallarının satış süresi 1 ay ile sınırlanmaktadır.

Türkiye’den Orta Asya ülkelerine gönderilen ihraç ürünleri ağırlıklı olarak karayoluyla taşınmaktadır. Türkiye menşeli malların rekabetçi fiyatlı olmalarına rağmen, nakliye ve geçiş ücretlerinin yüksek olması, ayrıca, gümrüklerde karşılaşılabilen gayri resmi ödemeler rekabeti olumsuz etkilemektedir.

4.3. Dış Ticaret Politikası ve Uygulamaları

Kırgız Cumhuriyeti’nde uygulanan gümrük tarifeleri 0, 5, 10, 12, 15, 20 ve 30 olmak üzere 7 seviyede toplanmıştır. Cetvelin%46,6’sı “0”, %14,2’si %5, %33,4’ü %10, %3,1’i %12, %2,7’si %15, %0,2’si %20 ve yine %0,2’si %30 oranındaki gümrük vergilerinden oluşmaktadır.

Tütün, alkol, değerli madenler, petrol, halı, kahve ve kakao, mücevherat, kristal, kürk ve ateşli silahlar %10 ila 20 oranında özel tüketim vergisine tabidir. Rusya, Azerbaycan ve Belarus’tan gelen mallar dışındaki tüm ürünlere %12 oranında KDV uygulanmaktadır.

Nisan 2004’te kabul edilen yeni Gümrük Kanunu kendi alanındaki uluslararası standartlara uyumlu olup, Gümrük İşlemlerinin Basitleştirilmesi ve Uyumlaştırılmasına ilişkin Kyoto Sözleşmesiyle getirilen düzenlemeleri içermektedir.

Kırgız Cumhuriyeti’nde gümrük değerlendirme uygulaması gümrük işlemlerinin tamamlanması açısından büyük öneme sahiptir. İthal edilecek ürün üzerinden tahsil edilecek vergiler ülke gruplarına göre referans fiyat listelerinde belirlenmiş bulunan değerlerden hesaplanmaktadır.

İthalatta talep edilen belgeler, gümrük beyannamesi, yüke eşlik eden her türlü doküman, kontrat, fatura, güvenlik sertifikası, menşe belgesi, uygunluk belgesi ve vekaletnamedir. Tüzel kişilikler ayrıca, şirket tüzüğü, kuruluş anlaşması, kayıt belgesi, banka hesabını gösterir banka referansı, yerel vergi idaresinden referans belgelerini de sunmak durumundadır.

Ürünün niteliğine göre bitki ve hayvan sağlığı belgeleri ve ithal/ihraç izni belgeleri de aranabilmektedir. Bunlara ek olarak gümrük yetkilileri gümrük beyannamesindeki bilgilerin doğrulanması amacıyla ek belge/bilgi talep edebilmektedir.

4.3.1. Tarifeler ve Diğer Vergiler

Ülkede uygulanmakta olan genel Katma Değer Vergisi oranı %12'dir. Alım satım işleri %1,5 diğer tüm işler ise %2,5 oranında vergilendirilmektedir. Katma Değer Vergisi mükellefi olmayan firmalar için ise alım satım işleri %2,5 diğer işler ise %3,5 oranında vergilendirilmektedir.

- **Gümrük Vergileri:** Kırgız Cumhuriyeti'nde gümrük düzenlemesi yapan organ, Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti'ne bağlı Devlet Gümrük Hizmetidir. Gümrük işlemler veya AEB Gümrük kanunu kapsamında, malın ülkeye girişi gümrük beyannamesine tabidir. Halihazırda Kırgız Cumhuriyeti Avrasya Ekonomik Birliği üyesi olup, Avrasya Ekonomik Birliği Gümrük Kanunu uygulanmaktadır.
- **Avrupa Birliği GSP+ Sistemi:** 2016 yılında Kırgızistan Avrupa Birliği'nin GSP+ statüsünü almış ve yapılan anlaşma çerçevesinde 6.200 mal çeşidi gümrüksüz veya düşük gümrük tarifeleri ile Avrupa Birliği'ne ihraç edilebilmektedir. Özellikle, GSP + kapsamındaki mallar, AB'ye ihraç edilen malların tarife sınıflandırılmasında %66'sını oluşturmaktadır. Bunlar tarım ve balıkçılık ürünleri, gıda ürünleri, tütün ürünleri; çimento ürünleri; kimyasal ürünler, plastik, ham deri ve deri, tekstil (ipek, yün, pamuk ve diğer bitkisel tekstil lifleri, sentetik lifler dahil), giysi, ayakkabı, taş ürünler, cam ve cam ürünler vb ürünlerdir.
- **İç Vergiler:** Vergi politikasını K.C. Ekonomi Bakanlığı belirler. K.C.Hükümetine bağlı Vergi Hizmeti, vergi mevzuatının yerine getirilmesi, vergilerin zamanında tam ödenmesini kontrol eder. K.C. Sosyal Fonu'na aktarılması gereken sosyal fon kesintileri, şirketler tarafından zorunlu ödenen ödemeler arasına girmekte olup, K.C. Devlet Sosyal Sigorta Kanunu çerçevesinde düzenlenmektedir.

Vergilendirme için, şirketler yerli ve yabancı tüzel kişiler olarak bölünmüştür. Yerel şirket, Kırgız Cumhuriyeti mevzuatına uygun olarak kurulmuş şirketler anlamına gelmektedir. Yabancı şirketler, yabancı devlet veya uluslararası kurumların mevzuatları çerçevesinde kurulmuş bir şirket, vakıf, kurum veya başka bir kuruluş anlamına gelmektedir. Yabancı şirketler de, Kırgızistan'da bulunan daimi temsilciliği aracılığıyla faaliyet gösteren yabancı şirket ve Kırgızistan'da daimi temsilciliğine bağlı olmayan yabancı şirket olarak ikiye ayrılmaktadır. Kırgızistan'da daimi temsilciliği aracılığıyla faaliyet gösteren yabancı şirket, yerel şirketler için uygulanan benzer haklarda vergi mükellefi olmaktadır. Daimi temsilcilik, yabancı bir şirketin ekonomik faaliyetlerinin kısmen veya tamamen yürütüldüğü sabit bir iş yeri anlamına gelmektedir.

- **Kurumlar Vergisi:**

Vergi mükellefi: yerli kuruluşlar ve Kırgızistan'da daimi temsilciliği aracılığıyla faaliyet gösteren yabancı kuruluşlar, özel girişimciler, Kırgızistan'da daimi temsilciliğine bağlı olmayan yabancı şirketlere gelir ödeyen gerçek ve tüzel kişiler.

Vergi tarhi: yerli kuruluşlar ve Kırgızistan'da daimi temsilciliği aracılığıyla faaliyet gösteren yabancı kuruluşlar, özel girişimciler, Kırgızistan'da daimi temsilciliğine bağlı olmayan yabancı şirketlere gelir ödeyen vergi mükelleflerinin yaptıkları ekonomik faaliyetlerinin sonucunda elde edilen gelir.

Vergi matrahı: vergi mükelleflerinin toplam yıllık geliri ile vergi dönemi için hesaplanan vergi kanunu uyarınca düşülebilecek giderler arasındaki fark olarak hesaplanır. Bununla birlikte,

küçük ve orta ölçekli işletmeler, kurumlar vergisi için vergi matrahını basitleştirilmiş düzene göre belirleme hakkına sahiptir. Kırgızistan'da daimi temsilciliği bulunmayan yabancı şirketlerin Kırgızistan'da elde ettikleri gelirler üzerinden alınan kurumlar vergisinin matrahı giderler düşürülmeden hesaplanır. Toplam yıllık gelir, muhasebeye ilişkin Kırgız Cumhuriyeti mevzuatı gereğince belirlenen kurallara tanımlanan gelirlerin hepsini içermektedir.

Vergi Oranı: Altın cevheri, altın konsantresi, altın alaşımı ve rafine edilmiş altın çıkarımı ve satışı yapan vergi mükellefine kurumlar vergisi oranı % 0 olarak belirlenmiştir. Vergi Kanunu tarafından belirlenen talepleri karşılıyorsa yerel kurum veya şirketin, sadece yeni ekipman kullanarak Kırgız Cumhuriyeti topraklarında malların işlenmesi sonucu elde edilen malların üretimi ve satışı da dahil olmak üzere, kendi ürettiği malların üretimi ve satışı ile ilgili belirli faaliyet alanlarında uygulamadan elde ettiği kâr 5 yıl süreyle % 0 oranında kurumlar vergisine tabi olabilir. Vergi Kanunu gereğince (madencilik, özel tüketim vergisine tabi mal üreten işletmeler hariç) muafiyetli vergilendirmeye tabi sanayi faaliyetleri yapan işletmelere 5 yıl süre ile % 0 oranında kurumlar vergisi uygulanır ve 10 yıla kadar süre uzatımı yapılabilir. Leasing işlemleri yapan şirketler için kurumlar vergisi %5 oranında belirlenmiştir. Kredi birlikleri, yardım kurumları, tarımsal ürün üreticileri, tarım alanında ticari-lojistik merkezleri, özel mülkiyete tabi genel eğitim kurumları v.b kurumlar kurumlar vergisinden muaftır. Diğer tüm vergi mükelleflerine % 10 oranında kurumlar vergisi uygulanmaktadır.

• **Gelir Vergisi:**

Vergi mükellefi: Kırgız Cumhuriyeti vatandaşları, Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı olmayan yerleşik gerçek kişiler, Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı olmayan Kırgızistan'daki kaynaktan gelir elde eden yerleşik olmayan gerçek kişiler, Kırgız Cumhuriyeti'ndeki kaynaklardan gelir elde eden yabancı gerçek kişilere ödeme yapan gerçek ve tüzel kişiler.

Vergi tarhi:Girişimcilik faaliyetleri hariç Kırgız Cumhuriyeti'nde yapılan ekonomik faaliyetler sonucunda elde edilen gelir.

Vergi matrahı:Vergi mükellefinin vergi dönemi için elde ettiği toplam yıllık gelir ile Kırgız Cumhuriyeti vergi mevzuatı gereğince öngörülen giderler arasındaki fark olarak hesaplanır, ancak her halükarda belirli bir vergi dönemi için Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti tarafından belirlenen ve Kırgız Cumhuriyeti Parlamentosunun ilgili komitesi tarafından onaylanan asgari gelir tutarından az olmaması kaydıyla.

Vergi oranı: Gelir vergisi oranı% 10'dur.

• **Katma Değer Vergisi :**

• **Vergi Mükellefleri:** Vergilendirmeye tabi kuruluşlar ve / veya vergilendirmeye tabi ithalat yapan kuruluşlardır. K.C. Vergi Kanunu gereğince, KDV mükellefi olarak vergi dairesine kaydını yaptıran kurumdur. Ekonomik faaliyet yapan bir işletmenin, üst üste 12 ay veya üst üste 12 aydan daha kısa bir süre Kırgız Cumhuriyeti topraklarında vergiye tabi mal, iş ve hizmet tedarikini yapmışsa ve toplam değeri 8 milyon somu (114,6 bin Dolar) aşmışsa KDV mükellefi olarak kayıt yaptırması zorundadır. KDV mükellefi olarak kayıt etme zorunluğu olmayan işletmeler, gönüllü olarak KDV mükellefi olarak kaydını yaptırabilir.

Vergi matrahı: vergiye tabi tedarikler ve ithalatlar.

Vergi Oranı: % 0 oranında KDV'ye tabi mal ve hizmet tedariki hariç diğer tüm mal ve hizmet tedarikine %12 oranında KDV oranı uygulanır. Aşağıdaki tedarikler için %0 oranında KDV uygulanmaktadır:

- Metal içeren cevherler, konsantreler, alaşımlar ve rafine metallerin ihracatı hariç tüm ürünlerin ihracatı
- Demiryolu taşımacılığı haricinde uluslararası yolcu, bagaj ve kargo taşımacılığı
- Demiryolu uluslararası taşımacılığa ilişkin hizmetler hariç, uçak transit uçuşlarının ve uluslararası taşımacılık ile ilgili diğer hizmetler
- Halka içme suyu sağlayan ve tarım arazilerinin sulanmasında yer alan pompa istasyonlarının güç kaynağı ile ilgili hizmetler.

KDV'ye tabi ithalat : KDV'ye tabi ithalat, KDV'den muaf edilmiş malların ithalatı hariç, Avrasya Ekonomik Birliği Gümrük mevzuatı ve/veya Kırgız Cumhuriyeti gümrük mevzuatları gereğince, "serbest dolaşıma giriş" gümrük rejminde, ayrıca AEB'e üye diğer ülkelerden, Kırgızistan'da yer alan serbest depo ve serbest ekonomik bölgelerden Kırgız Cumhuriyeti'ne yapılan malın girişi anlamına gelmektedir. KDV'ye tabi malın ithalatı için %12 oranında vergi uygulanmaktadır. Dolayısıyla, işletme KDV mükellefi olarak kayıtlı ise, hem vergilendirmeye tabi mal tedariki hem de vergilendirmeye tabi mal ithalatı üzerinden KDV öder. Eğer işletme KDV mükellefi olarak kayıtlı değil ya da kayıtlı olmaması gerekiyorsa, vergilendirmeye tabi mal ithalatı üzerinden KDV öder.

• **Arazi Vergisi:**

Vergi mükellefi: Arazinin kullanım hakkı ilgili belgeler ile ispatlanmış arazi kullanım hakına sahip veya arazi sahibi olarak tanınan kişilerdir.

Vergi tarhi: Arazi verisine tabi arazinin mülkiyet hakkı, tarımsal arazinin geçici süre ile edinilmesi ve kullanım hakkı.

Vergi matrahı: Arazinin yüz ölçümü.

Vergi oranı: Arazinin konumuna ve kullanım amacına göre Kırgız Cumhuriyeti Vergi Kanunu'nda belirlenir.

Serbest Ekonomi Bölgeleri Vergi Sistemi : Serbest Ekonomik Bölgelerinde ÖTV'ye tabi mal üretimi ve satışını yapan şirketler hariç, Kırgız Cumhuriyeti Serbest Ekonomi Bölgeleri'nde mal ve hizmet üretim ve satışını yapan şirketlere yönelik uygulanan sistemdir. Sadece SEB'de kayıt edilmiş şirket SEB şirketi olarak kabul edilir. SEB şirketleri, SEB'deki faaliyetlere ilişkin gelir kaynağından kesilmesi ve ödenmesi gereken diğer vergi ve gelir vergisi hariç tüm vergilerden muaftır. Bahse konu vergi muafiyeti karşılığında SEB şirketleri SEB Genel Müdürlüğü'ne gelirin %2 oranına kadar ödeme yapar.

Yüksek Bilişim Teknoloji Bölgelerinde Vergi Sistemi: Bu rejim, Yüksek Bilişim Teknolojileri Hakkında K.C. Mevzuatları gereğince belirlenen taleplere uygun olarak ekonomik faaliyetlerde bulunan yüksek bilişim teknolojileri parkının kayıtlı şirketlerine yönelik uygulanır. Yüksek Bilişim Teknolojileri Parkının şirketleri, kurumlar vergisi, KDV, satış vergisinden Yüksek Bilişim Teknolojileri Hakkında K.C. Mevzuatları gereğince belirlenen süre kadar muaftır, söz konusu şirketlerde çalışanlardan %5 oranında gelir vergisi alınır. Yüksek Teknoloji Parkı Müdürlüğü'nün faaliyetlerinin finansmanı, Parka kayıtlı şirketlerin gelirlerinin % 1'i kadar kesintilerle gerçekleştirilir.

4.3.2. Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Avrasya Gümrük Birliği'nin kurulmasından sonra, bu ülkeler teknik düzenleme için ortak ilkeler ve kurallar anlaşması imzalanmış ve tek bir teknik düzenleme sistemi ortaya çıkmıştır. AEB sınırları içinde teknik düzenlemeler, belirli bir ürünün üretim, satış, depolama, nakliye ve imha süreçlerini düzenleyen düzenlemeler ve standartları içerir. Sertifika sisteminin ana görevi, Avrasya Gümrük Birliği Ülkeleri içinde dolaşıma giren ürünlerin kalitesini ve güvenliğini kontrol etmektir. Ürünlerin mevcut standartların gerekliliklerine uygunluğunu, onaylama ihtiyacı yasa düzeyinde korunmaktadır. Teknik yönetmeliklere göre yabancı üreticinin Gümrük Birliği içinde mutlaka bir yetkili temsilcisi olmalıdır. Ayrıca, Avrasya Uygunluk İşareti (EAC) sertifikasında/beyannamesinde üreticinin adı ile üreticinin temsilcisinin adına yer verilmektedir. EAC sertifikası ve deklarasyon bir ila beş yıl süreyle verilir. Uygunluk onayı, ürünlerin yasal ve tüketici karakteristikleri gereksinimlerine uygun olduğunu onaylamak için tasarlanmıştır. Uygunluk beyanı ve uygunluk sertifikası, eşit hukuki güce sahip olup tüm Kırgızistan'da geçerlidir. Herhangi bir ürün için ne tür sertifikanın düzenlenmesi gerektiğini öğrenmek için AEB Gümrük Birliği teknik mevzuatı ile, Kırgızistan'da zorunlu sertifikalanmaya tabi olan ürün listesinin, Kırgızistan'da uygunluk beyanına tabi olan ürün listesinin veya devlet kaydına tabi olan ürün listesinin incelenmesi gerekmektedir.

Ürün sertifikalama farklı süreçleri olan gönüllü ve zorunlu sertifikalama olmak üzere iki temel sistemden oluşmaktadır. Kalite sertifikası olarak ta bilinen Gümrük Birliği uygunluk sertifikasının uygulamasının ana amacı, ürünlerin Avrasya Gümrük Birliğinin çeşitli ürünlere yönelik ürün güvenliğine ilişkin teknik düzenlemelere uygun olmasını sağlamaktır. Ürünün kalite sertifikası, onaylanmış teknik kurallara göre düzenlenmektedir. Günümüzde, Gümrük Birliğinde her pazar oyuncusu, ürettiği veya satılan ürünün ilgili listede bulunması durumunda, sertifika alması zorunludur. Gümrük Birliği uygunluk sertifikası ürünün sertifikalamaya tabi olan ortak ürün listesinde bulunması durumunda ürünün teknik düzenlemelere uygun olduğunu onaylayan sertifikalama sürecinden geçmesi ve Gümrük Birliğine üye olan ülkelerde ürünün taşınmasında kolaylık gibi bir dizi avantaj sağlayan uygunluk sertifikası alınması gerekmektedir. Avrasya Uygunluk İşareti (EAC) Sertifikası -Gümrük Birliği Uygunluk Sertifikası, ürünün Gümrük Birliğine giriş izni alabilmesi için gerekmekte ve ürünün teknik düzenlemelerde yer alan normlara uygun olduğunu göstermektedir. Bu belge, Avrasya Gümrük Birliğine üye olan tüm ülkelerle engelsiz ve en uygun koşullarla ticaret yapma imkanı sağlamaktadır. Gümrük Birliği uygunluk sertifikası, hem Gümrük Birliğine üye ülkelerde üretilmiş ürünler için hem de yabancı üreticilerin ürünleri için düzenlenebilmektedir. Gümrük Birliğine üye olan ülkelerde ve yabancı ülkelerde üretilmiş ürünlere karşı uygulanan koşullar ve sertifika süreçleri aynıdır. EAC Sertifikası -Gümrük Birliği sertifikasının avantajı Gümrük Birliğine üye olan tüm ülkelerde (Kazakistan, Rusya Federasyonu, Kırgızistan, Belarus ve Ermenistan) geçerli olmasıdır.

4.3.3. Teknik Engeller

Kırgızistan'ın pazar giriş uygulamaları, Orta Asya Bölgesinde en serbest uygulamalar olarak kabul edilmektedir. Bugüne kadar, ülke uygulamalarının Türk ihracatçıları açısından teknik engel yaratmadığı düşünülmektedir. Diğer taraftan Kırgızistan'ın Avrasya Ekonomik Birliği'ne üye olması Birliğ'e üye ülkelerinin ihracatçılarının piyasa avantajlarını arttırmaktadır. Birlik içinde akredite edilmiş makamlar tarafından verilen belgelerin diğer AEB üyesi makamları tarafından doğrudan kabul edilmesi bu ülkelerin ihracatçıları için hem zaman hem maliyet açısından avantaj

sağlamaktadır. Standartlar ve teknik düzenlemeler alanında karşılık belgelerin tanınması hukuksal altyapının yaratılmasına olanak sağlayacaktır. Bu çerçevede, "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Teknik Düzenlemeler, Standardizasyon, Uygunluk Değerlendirmesi, Akreditasyon ve Metroloji Alanlarında İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır.

5. PAZAR DURUMU

5.1. Ülkenin Güçlü ve Zayıf Yönleri İle Fırsatlar ve Tehditler

Güçlü Yanları

- ♣ Stratejik konumu. (Avrasya Gümrük Birliği'ne üye olması ve Çin, Kazakistan, Özbekistan, Rusya Federasyonu gibi ülkelere komşu olması sebebiyle ekonomik iş birliklerindeki potansiyeli)
- ♣ Tarım ve madencilik sektörlerinin yanında inşaat, enerji ve ulaştırma gibi hizmet sektörü alanlarında da sağlıklı bir büyüme kaydediyor olması.
- ♣ Liberal ekonomisi ve ılımlı yaklaşımı

Zayıf Yönleri

- ♣ Ulaşım hizmetlerin yeterli gelişmemesi
- ♣ Yapısal darboğazları(elverişli kara yollarının eksikliği, mevcut olan ihracat için uygun altyapı ve demiryollarının kalitesizliği vb)
- ♣ Sermaye birikimi yetersizliği

Fırsatlar

- ♣ Yatırım olanaklarının çeşitliliği ve insan kaynaklarının yeterliliğidir.
- ♣ Ülkede yatırım yapılabilecek turizm, haberleşme, enerji ve sanayi sektörü gibi avantajlı sektörlerin varlığı
- ♣ Türkiye ile tarihi ve kültürel bağlarının olması
- ♣ Diğer Orta Asya ülkelerine göre daha liberal bir piyasaya sahip olması ve dış piyasaya olan açıklığının getirdiği ticari olanaklar.

Tehditler

- ♣ Yatırımların yetersizliği
- ♣ Devlet desteğinin yetersizliği
- ♣ Ekonomik reform sürecinin yavaşlığı, ülke yetkililerinin bu konudaki bilgi eksikliği ve yaygın olan yolsuzluk, piyasa ekonomisi için üretim birimlerinin yapılandırılmasındaki gecikme

5.2. Dağıtım Kanalları

Bağımsızlık sonrasında Sovyetler döneminde kurulmuş bulunan dağıtım ağları tamamen çökmüş olup, özel sektör bu alandaki boşluğu esas itibariyle gayri resmi ve küçük ölçeklerdeki girişimlerle doldurmaya çalışmaktadır. Türkiye'den ihraç edilen mallar yine Türkiye merkezli veya Kırgızistan'da Türk sermayesiyle kurulmuş distribütörler yoluyla Kırgız pazarına girmektedir. Kırgızistan'da yabancı yatırımların %80'i Bışkek ve çevresinde yapılmaktadır. Yabancı yatırımların çoğunluğu ürünleri için yeterli pazar büyüklüğü olmadığı için Başkent ve çevresi ile sınırlı kalmaktadır. İthal malların büyük kısmı Bışkek pazarı için Kazakistan'dan karayolu ile temin edilmektedir. Oş bölgesinde satılan mallar Özbekistan'dan ithal edilmektedir. Diğer ürünler Çin'den gelmektedir. Ürünlerin dağıtımının yapıldığı karayollarının kalitesi standartların altındadır. Ancak yapımı uzun zamandır ertelenen, Güney Kazakistan ile Issık Göl bölgesini

bağlayacak olan otoyol Kazakistan bağlantısını geliştirecektir. Çin ile bağlantı sağlayan karayollarının ıslahında da gelişme yaşanmaktadır.

5.3. Tüketici Tercihleri

Özellikle son yıllarda giyim konusunda tüketim artışının miktarı, ülkeye, Çin, Türkiye, Rusya, Avrupa Ülkeleri ve diğer ülkelerden gelen ithal giyim eşyalarının hacmini genişletmiştir. Bunun yanı sıra, giyim konusunda ülkedeki en büyük ticari merkez olan Dordoy Pazarın yanı sıra, başkent Bişkek'in merkezinde de çok sayıda alışveriş merkezi ve giyim eşyaları satan butikler bulunmaktadır. Ayrıca şehir içirisine yayılan irili ufaklı pazarlarda, giyim eşyası satan çok sayıda küçük dükkan faaliyet göstermektedir. 2015 yılına kadar halkın büyük bölümü temel ihtiyaçlara harcama yapmak ve ürünün fiyatların ucuzluğuna bakması daha yaygındı. Ancak halkın gelir düzeyi arttıkça artık alıcı ürünlerin kalitesi ve AVM veya kapalı marketlerde alış veriş yapma ön plana çıkmaktadır. Ancak ekmek veya süt gibi günlük satın alınan gıda maddeleri hala geleneksel bakkallardan, et ve meyve sebze ise açık hava pazarlarından temin edilmektedir. Marka bilincinin Kırgızistan'ın yurtdışında eğitim almış veya çalışmış vatandaşlar aracılığıyla hızla gelişmekte olduğu gözlemlenmektedir.

Kırgızistan'da tüketici tercihlerinde bölgesel farklılıklar da bulunabilmektedir. Örneğin kırsal bölgesindeki tüketicilerin ürün alırken tercih fiyata dayalı olurken, Bişkek'teki tüketiciler açısından marka prestiji ile birlikte fayda maliyet analizi yapan tüketici bilinci yüksek alıcıların da yaygın olduğu görülmektedir. Kırgızistan'da tüketiciler yeniliklere karşı açıktır. Bu kapsamda, pazarın gelişime açık olması ve tüketicilerin yeni ürünlere açık fikirli olarak yaklaşımları tanıtım faaliyetlerinin önemini arttırmaktadır. Kırgızistan'da gıda alanında tüketici tercihleri ülkemizden farklılık arz edebilmektedir. Bu alanda en belirgin örnek ülkemizde özellikle kahvaltılarda yoğun biçimde tüketilmekte olan peynir ve zeytinin Kırgızistan'da yeterince tanınmıyor olmasıdır.

5.4. Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Avrasya Uygunluk İşareti (EAC), ürünlerin Avrasya Gümrük Birliği'nin tüm teknik düzenlemelerine uygun olduğunu gösteren işarettir. Bu işareti taşıyan ürünler, tüm uygunluk değerlendirme prosedürlerini geçmiştir ve ilgili teknik düzenlemelerin gereksinimlerini karşılar. Gümrük Birliği teknik düzenlemeleri uyarınca zorunlu belgelendirme prosedürünü geçen ürünler EAC İşareti ile etiketlenir ve, Avrasya Ekonomik Komisyonu Kurulu tarafından onaylanan EAC uygunluk işareti ile işaretlenmiştir. Bu işaret, tüketici için bilgi ile birlikte ürün etiketine uygulanır.

5.5. Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları

Kırgızistan Devleti DTÖ'ye üye olması hasebiyle fikri mülkiyet haklarını korumak durumundadır. Ayrıca 2002 yılında konuya ilişkin diğer anlaşmalara da taraf olmuştur. Ancak ülkede konu hakkında kat edilmesi gereken mesafe olduğu söylenebilir.

Kırgız Cumhuriyeti fikri mülkiyet hakları korumasının hukuki esaslarını, Kırgız Cumhuriyeti mevzuatları ve Kırgızistan'ın üye olduğu uluslararası anlaşmalar oluşturmaktadır. Kırgızistan fikri mülkiyet alanında bir çok uluslararası anlaşmanın üyesidir. Ayrıca 1998 yılında Kırgızistan DTÖ üyesi olmuştur. Ülkenin fikri mülkiyete ilişkin mevzuatları DTÖ Kapsamında Fikri Mülkiyet Haklarının Ticaretle İlgili Yönleri Anlaşması gereğince talepler dikkatte alınarak hazırlanmıştır.

Ticari markaların tescil başvurusu, Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti (Kırgızpatent) Hükümeti uyarınca Fikri Mülkiyet ve İnovasyon Devlet Servisi tarafından kabul edilmektedir. Başvurmak için bir başvuru formunu doldurulması (formun aslını) ve ücretinin ödenmesi gerekir. Başvurunun incelenmesi Kırgızpatent tarafından yapılır ve iddia edilen ismin ön incelemesini ve incelenmesini içerir. Bir ticari markanın tescili, Kırgızpatent'e başvurunun yapıldığı tarihten itibaren 10 yıl geçerlidir.

Sınai mülkiyetin yasal korunması (icatlar, faydalı modeller, endüstriyel tasarımlar, şirket isimleri, ticari markalar, hizmet markaları ve menşei ünvanları) kayıt esasına göre sağlanır. İcat, faydalı model ve endüstriyel tasarım hakkı, belge sahibinin bu sınai mülkiyet nesnelere yönelik önceliğini, yazarlığını ve münhasır hakkını belgeleyen bir patent ile korunmaktadır. Kırgız Cumhuriyeti Patent Kanunu uyarınca, bir icadın patentleme sürecinde yasal olarak önemli işlemlerin yapılması için patent ücretleri ödenmektedir.

5.6. İş Adamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

Kırgızistan Türk Cumhuriyetleri içinde Sovyetler Birliği dönemindeki Sosyalist ekonomiden liberal ekonomiye en hızlı geçen, bu dönüşümün yasal altyapısına en çabuk uyum sağlayan ülkedir. Eğitimli insan gücü bakımından dünyanın çeşitli ülkelerinde üniversite bitiren genç dinamik, arayış içinde olan eğitimli kesim, okudukları ülkelerdeki görgü ve bilgilerini ülkelerinde uygulama gayreti içinde çaba göstermektedirler. Yurt dışında üniversite bitiren Kırgızlar içinde Türkiye'de üniversite bitirenlerin veya master, doktora yapanların oranı diğer ülkelerde okuyan Kırgızların neredeyse tamamına yakındır. Bu itibarla, Kırgızlarda Türkiye ile iş yapma (ticaret ve yatırım ortaklığı) düşüncesi çok yaygındır. Tarihsel ve kültürel bağlarımızın yakınlığından kaynaklanan Türkiye-Kırgızistan iş yapma potansiyelini yeterince kullanabildiğimizi söylemek mümkün değildir. Türk-Kırgız ticaret veya ortaklıklarında yazılı sözleşmeler yerine, verilen sözlerle işe başlama, tutulamayacak sözler vererek işe başlayanların kısa sürede anlaşmazlığa düştükleri ve bu anlaşmazlıkların çözümü için ellerinde yazılı döküman olmaması nedeniyle haklı ve haksız ayırdetme güclüğü yaygın olarak yaşanmaktadır. Bu itibarla, ticaret ve yatırım ortaklığı yapacak olanlar mutlaka yazılı sözleşmelerle işe başlamalı bu konuda avukat ve muhasebe yardımı almaları faydalı olacaktır.

Finans sektörü yeni gelişmekte olan Kırgızistan'da artık AVM, market, kafe ve lokanta, internet alış-verişlerinde banka kartı kullanımı özellikle de şehirlerde yaygınlaşmaktadır. Kredi kartı, çek kullanımı ödeme kartı (bank-kart) kullanımı kadar yaygın değildir.

Kırgızistan Cumhuriyeti mevzuatına göre yabancı vatandaşların veya vatansız kişilerin Kırgızistan'a girişleri ve Kırgızistan'da kalışları vize, geçici veya daimi ikamet iznine göre yapılır.

Tüm vize kategorileri için ilk başvurular Kırgızistan Cumhuriyeti diplomatik misyon ve konsolosluklarında yapılmaktadır. Bazı ülke vatandaşlarına basitleştirilmiş bir vize rejimi uygulanmaktadır. Bu ülke vatandaşlarının özel başvuruları gereğince, Kırgızistan Cumhuriyeti yurt dışı diplomatik temsilcilik ve konsolosluk şubeleri, devlet sınır kapılarında bulunan K.C. Dışişleri Bakanlığı'na bağlı Vize ofisleri veya ve Kırgızistan'da bulunan konsolosluk dairesine başvuru yaparak 90 gün süre kadar Kırgızistan'a giriş-çıkış vizesini alma hakları vardır.

Kırgızistan Cumhuriyeti mevzuatına göre ve Kırgızistan Cumhuriyeti tarafından imzalanan uluslararası anlaşmalara dayanarak uygulanmaktadır. Türkiye dahil bazı ülke vatandaşları Kırgızistan'a 60 - 90 güne kadar vizesiz girebilmektedir.

Kırgızistan'da geçici ya da daimi ikamet eden yabancı uyruklu vatandaşlara veya vatansız kişilere oturma izni verilir ve ülkede bulunma, vizesiz giriş ve çıkış yapma hakkını kazandırır. Kırgızistan Cumhuriyeti mevzuatına göre Kırgızistan'da en az 6 ay ikamet eden yabancı uyruklu vatandaşlar ya da vatansız kişiler oturma izni almak için Kırgızistan Cumhuriyeti Hükümeti Devlet Kayıt Hizmetine bağlı Nüfus Kayıt Departmanına başvuru yapabilir.

Geçici oturma izni aşağıda belirtilen yabancı uyruklu vatandaşlara veya vatansız kişilere verilir:

- ✓ Kırgızistan Cumhuriyetinde çalışma amacıyla kalanlar;
- ✓ Eğitim amaçlı kalanlara verilir. Başvuru eğitim kurumunun ve K.C. Milli Eğitim Bakanlığının talebi üzerine yapılır;
- ✓ Kırgızistan Cumhuriyetine yatırım yapmak için gelen yabancılara verilir. Geçici oturma izni yabancı uyruklu vatandaşlara veya vatansız kişilere bir yıl süreyle verilir toplam süresi beş yılı geçmeyecek şekilde her defasında en fazla bir yıllık sürelerle uzatılabilir. Geçici oturma izni başvuruları en fazla bir ay içerisinde değerlendirilir. Geçici oturma izni Kırgızistan Cumhuriyeti Hükümeti Devlet Kayıt Hizmetine bağlı Nüfus Kayıt Departmanı tarafından verilmektedir.

Daimi oturma izni ise;

1. Kırgızistan Cumhuriyeti mevzuatı çerçevesinde Kırgızistan'da daimi ikamet için izin verilen kişilere ve Kırgızistan Cumhuriyeti vatandaşlığından çıkan ve ülkeye dönüş yapmış olan kişilere daimi oturma izni verilir;
2. Kırgızistan Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmeyen Kırgızistan'da sürekli ikamet eden kişilere ya da Kırgızistan Cumhuriyeti Kanuna uygun olarak vatandaşlıktan çıkan kişilere verilir;
3. Yabancı uyruklu vatandaşlara ya da Kırgızistan'da sürekli ikamet eden vatansız kişilere 18 yaşına geldiklerinde verilmektedir. Daimi oturma izni yabancı uyruklu vatandaşlara pasaportların geçerlilik sürelerini aşmamak kaydıyla 5 yıl süre ile verilmektedir. 45 yaşını doldurmuş yabancı uyruklu vatandaşlara daimi oturma izni pasaportlarının geçerlilik süreleri boyunca verilir. Vatansız durumda olan kişilere daimi oturma izni 5 yıl süre ile verilir, 45 yaşına geldiklerinde ise süresiz olarak verilmektedir. Daimi oturma izni başvuruları bir yıl içerisinde değerlendirilir. Daimi oturma izni Kırgızistan Cumhuriyeti Hükümeti Devlet Kayıt Hizmetine bağlı Nüfus Kayıt Departmanı tarafından verilmektedir.

5.7. Covid-19 İle İlgili Gelişmeler

1. Covid-19 Salgını Nedeniyle Alınan Önlemler:

-Sınır önlemleri:

Cumhuriyet Operasyon COVID-19 Şubesi, Kırgızistan'a turizm amacı ile de dahil olmak üzere hava ve kara yoluyla gelen yabancılar için devlet sınır geçişine ilişkin yeni sirküleri onaylamıştır. Sınır geçiş sirküleri üç kategoride düzenlenmiştir.

Dış ve iç hat yolcuları:

-Uçuş öncesi prosedürlerin tüm aşamalarında ve uçağa binmeden önce, yolcuların maske takmaları ve mesafeyi korumaları gerekir.

-Uçakta içinde ve hava terminal kompleksinin geniş salonlarında yolcuların ateş ölçümü gerçekleştirilmesi.

-Yolcуда / yolcularda koronavirüs enfeksiyonu şüphesi olması durumunda, şüphelinin yakınında bulunan 6-8 koltuktaki yolcular da dahil olmak üzere doktorlar tarafından gözlemlenmek için gözleme / izolasyona tabi tutulur.

-Kontakt olan kişilerin belirlenmesi gerekiyorsa, Manas Uluslararası Havalimanı yolcu listelerini sıhhi ve karantina bölümleri çalışanlarına aktarır.

-Klinik belirtileri olmayan yolcular yolculuğunun devam edilmesi için geçirilir.

Yabancı vatandaşlar ve vatandaşlığı olmayan kişiler - işgücü faaliyetlerini yürütmek için Kırgız Cumhuriyeti'ne gelen yabancı uzmanlar:

- İlgili devlet kurumları, Kırgız Cumhuriyeti Devlet Sınır Teşkilatı'na bildirimde bulunmak için Kırgız Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı'na gerekli izin belgelerini sunacaktır. (Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti'nin 84-p sayılı ve 17 Mart 2020 tarihli Kararnamesi, yürürlükte 210-r sayılı ve 9 Haziran 2020 tarihli).

- Devlet sınırı geçişinde ateş ölçümü yapılacaktır.

- Klinik belirtiler tespit edilmesi halinde PCR analiz testi alınır ve hastaneye yerleştirilir.

- Klinik belirtileri olmayan kişiler, PCR analizi testi sonucunu almadan önce davet eden tarafca önceden belirlenmiş yerlere götürülmelidir.

- Negatif PCR analizi çıkması durumunda işe çıkışa izin verilir.

- 09.06.2020 tarihli ve 210-r sayılı Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti Kararnamesi'ne göre, yabancı vatandaşlar / vatandaşlığı olmayan kişiler (uzmanlar) yönelik uygulanan gözlem altına alınması, PCR analiz testinin yapılması ve taşınması (ulaşım) için koşulların organizasyon masrafları davet eden tarafa aittir.

Kırgız Cumhuriyetine arabalar ile (karayolu ile) gelen kişiler:

-Maske takma rejimine sıkı bir şekilde uyulması,

-Arabadaki yolcuların ateş ölçümünün yapılması.

-Klinik belirtiler tespit edilmesi halinde PCR analiz testi alınır ve hastaneye yerleştirilir.

-Kontakt olan kişilere «Stop COVID-19 KG» mobil uygulaması kurulur ve yolculuğuna devam ederler. (12.08.2020)